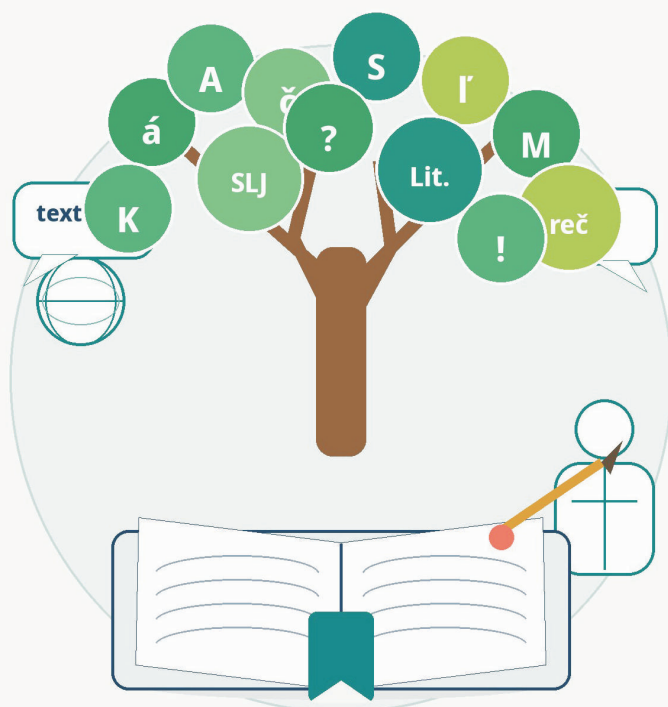

STRATÉGIE VYUČOVANIA

slovenského jazyka a slovenskej literatúry
na školách s vyučovacím jazykom maďarským

Online učebnica

Ján Gallik – Michal Krauter

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Fakulta stredoeurópskych štúdií

Ján Gallik – Michal Krauter

Stratégie vyučovania slovenského jazyka
a slovenskej literatúry
na školách s vyučovacím jazykom maďarským

Nitra

2026

Recenzenti:

prof. PaedDr. Eva Vítězová, PhD.

doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VÝSKUMU,
VÝVOJA A MLÁDEŽE
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Online publikácia bola vytvorená v rámci riešenia projektu „Príprava budúcich učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry do edukačnej praxe na školách s vyučovacím jazykom maďarským“ (06R02-20-V01-00002) na Fakulte stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v kontexte výzvy „Pilotovanie zmien v príprave budúcich učiteľov slovenského jazyka v národnostných školách“. Projekt bol financovaný Európskou úniou NextGenerationEU.

© Ján Gallik – Michal Krauter, 2026

ISBN 978-80-558-2410-9

EAN 9788055824109

OBSAH

Úvod	4
Ciele a princípy vyučovania slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka	6
Didaktické zásady a prístupy vyučovania slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka	9
Metodické postupy pri osvojovaní fonetiky a pravopisu	13
Rozvoj slovnej zásoby a komunikácie	16
Gramatika v komunikačnom rámci	18
Práca s textom, čítanie s porozumením a tvorivé písanie	20
Interkultúrne prvky a využívanie kontrastu medzi slovenčinou a maďarčinou	23
Návrh aktivít a cvičení pre 1. cyklus základných škôl s VJM	25
Návrh aktivít a cvičení pre 2. cyklus základných škôl s VJM	58
Záver	79
Zoznam literatúry	82

ÚVOD

V prostredí južného Slovenska, kde značnú časť populácie tvoria žiaci s materinským jazykom maďarským, má vyučovanie slovenského jazyka ako nematerinského (druhého) jazyka špecifické postavenie. Žiaci prichádzajú do školy s prirodzenou znalosťou maďarčiny a slovenčinu často vnímajú ako „školský jazyk“, ktorého použitie je obmedzené na formálne situácie. Cieľom vyučovania preto nie je len osvojenie si jazykového systému, ale predovšetkým rozvoj komunikačných kompetencií v reálnych životných situáciách. I podľa tvorcov nového *Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie* (schválený 31. marca 2023), ktorý je súčasťou kurikulárnej reformy Plánu obnovy a odolnosti SR, zameranej na naplnenie potrieb vzdelávania pre 21. storočie, je východiskom vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra práve komunikatívne vyučovanie a komunikatívny prístup k tvorbe koncepcie a stratégie vyučovania. Komunikatívny prístup k tvorbe obsahu a procesu vyučovania, učenia sa a osvojovania slovenského jazyka sa riadi princípom tematického modelovania jazyka.

Dôležitým aspektom je i pozitívna motivácia – slovenčina by nemala byť prezentovaná ako prekážka, ale ako príležitosť na uplatnenie sa v širšom spoločenskom a kultúrnom prostredí. Úlohou učiteľa je preto budovať priaznivú atmosféru, kde je prirodzené skúšať hovoriť po slovensky, hoci aj s chybami. Pri príprave online učebnice s názvom *Stratégie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom maďarským* sme vychádzali z výsledkov analýz, ktoré riešiteľský kolektív získal na základe hospitácií v materinských školách a základných školách s VJM, z dotazníkového prieskumu, z reflexií pedagogickej praxe, ktoré poskytli študenti učiteľstva pre školy s VJM, ako aj z impulzov a podnetov, ktoré vzišli od odborníkov na vyučovanie slovenčiny ako nematerinského (cudzieho) jazyka na workshopoch uskutočnených v predchádzajúcich fázach riešenia projektu. Jej hlavným cieľom je vytvoriť a ponúknuť interaktívne cvičenia, ktoré sa budú dať prakticky využiť pri výučbe slovenského jazyka a slovenskej literatúry v rámci prvého a druhého cyklu vzdelávania na základných školách s vyučovacím jazykom maďarským.

Zameranie učebnice len na prvý a druhý cyklus základného vzdelávania je zámerné a vychádza z potreby sústrediť metodickú pozornosť predovšetkým na obdobie, v ktorom sa vytvárajú a upevňujú základy komunikačnej kompe-

tencie žiaka v slovenčine ako druhom jazyku. V týchto cykloch má osobitný význam budovanie základnej slovnej zásoby, osvojovanie zvukovej stránky jazyka, základných morfológických a syntaktických štruktúr, rozvíjanie počúvania a čítania s porozumením, ako aj postupné nadobúdanie istoty v hovorení a písomnom prejave. Charakteru tejto etapy jazykového vzdelávania zodpovedajú aj navrhované aktivity, založené prevažne na názornosti, hre, pohybe, opakovaní, interakcii a autentických komunikačných situáciách.

Nezaradenie tretieho cyklu preto nepredstavuje opomenutie tejto etapy vzdelávania, ale vedomé obsahové a metodické vymedzenie učebnice. Tretí cyklus už predpokladá vyššiu mieru jazykovej samostatnosti žiakov, abstrakcie a systematizácie jazykových poznatkov, prácu s obsahovo a jazykovo náročnejšími textami a rozvíjanie komplexnejších foriem ústneho a písomného prejavu. Didaktické stratégie a aktivity zodpovedajúce týmto požiadavkám by si preto vyžadovali osobitné metodické spracovanie primerané veku, jazykovej úrovni a komunikačným potrebám žiakov tretieho cyklu. Ďalším dôvodom uvedeného obsahového vymedzenia je koncepcia projektu, v rámci ktorého online učebnica vznikla. Problematike vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v treťom cykle základného vzdelávania sa totiž osobitne venovali kolegovia a kolegyně z Katedry slovanských filológií Filozofickej fakulty UKF v Nitre vo svojich publikačných výstupoch. Predkladaná učebnica sa preto cielene orientuje na prvý a druhý cyklus, čím zároveň obsahovo dopĺňa ďalšie výstupy riešiteľského kolektívu a predchádza ich zbytočnému tematickému prekryvaniu.

Zároveň je tu i túžba naplniť jednu zo základných metodických zásad, a to zásadu myslenia v druhej reči, a pritom rozvíjať schopnosť adekvátneho používania druhého jazyka v rôznych komunikačných situáciách. Táto zásada sa však dá rozvíjať a napokon dosiahnuť aj v tom prípade, že odhodlanosť, vnútorná motivácia a vôľa naučiť sa druhý jazyk sú podporované uprednostňovaním hovorenia, systematickým počúvaním jazyka a nácvikom písomných prejavov. Zavŕšením štúdia jazyka je dosiahnutie stupňa myslenia v druhom jazyku.

Online učebnica predstavuje rozšírenie metodického materiálu, ktorý bol vypracovaný k rovnomennému vyučovaciemu predmetu zavedenému do študijného plánu budúcich učiteľiek a učiteľov primárneho vzdelávania pre školy s vyučovacím jazykom maďarským a dôkladne pilotovanému v zimnom semestri akademického roka 2025/2026 na Fakulte stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre. Aj toto pôvodné profesijné zameranie materiálu prirodzene ovplyvnilo výber a charakter aktivít, ktoré sú koncipované predovšetkým s ohľadom na potreby žiakov prvého a druhého cyklu základného vzdelávania.

CIELE A PRINCÍPY VYUČOVANIA SLOVENČINY AKO NEMATERINSKÉHO (DRUHÉHO) JAZYKA

Vyučovanie slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka prispieva k rozvoju komunikačnej kompetencie tým, že žiakom umožňuje osvojovať si jazyk ako základný komunikačný kód spoločnosti. Prostredníctvom rozvíjania receptívnych a produktívnych jazykových zručností získavajú schopnosť efektívne komunikovať, porozumieť sprostredkovaným informáciám a aktívne sa podieľať na sociálnej interakcii.

Ciele vyučovania slovenčiny na školách s vyučovacím jazykom maďarským sú:

- osvojenie si základnej komunikačnej kompetencie,
- pochopenie a používanie bežných jazykových štruktúr,
- rozvíjanie schopnosti čítať s porozumením,
- postupný prechod od jednoduchých komunikačných situácií k zložitejším formám vyjadrovania.

Princípy vyučovania slovenčiny na školách s vyučovacím jazykom maďarským sú:

- komunikatívnosť,
- systematickosť,
- prepojenie teórie s praxou,
- rešpektovanie materinského jazyka žiaka,
- postupnosť a primeranosť veku.

Mnohé praktické aktivity a úlohy, ktoré sú obsiahnuté v tomto učebnom materiáli, však smerujú nielen k potrebe rozvíjať oblasť vyučovania slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka v rámci počúvania, pozorovania a komunikácie, ale ich podstata spočíva aj v aktívnej manipulácii s predmetmi, pohybe a zapájaní hmatových podnetov. Takéto multisenzorické učenie podporuje lepšie porozumenie významu slov a efektívnejšie rozvíjanie komunikačnej kompetencie. I autori publikácie *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovistiky* (2015) na základe svojich výskumov poukázali na význam multisenzorického poznávania pri komunikácii a osvojovaní jazyka. Výsledky ich výskumu naznačujú, že na ľudskom poznávaní sa významnou mierou podieľa hmat, ktorý podľa zistení predstavuje približne polovicu zmys-

lového poznávania. Tento poznatok podporuje využívanie pohybových, manipulačných a zážitkových aktivít vo vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka, keďže zapájanie viacerých zmyslov prispieva k efektívnejšiemu osvojovaniu slovnej zásoby a rozvoju komunikačnej kompetencie (s. 12 – 13).

K vyššie uvedeným bodom, ktoré sa týkajú cieľov a princípov vyučovania slovenčiny na školách s vyučovacím jazykom maďarským, tak treba dôsledne pridať aj používanie neverbálnej komunikácie, ktorá tej verbálnej v komunikačnom vývine dieťaťa predchádza, pričom po osvojení jazyka zostáva jej neoddeliteľnou súčasťou. Preto sa odporúča využívať pri vyučovaní cudzieho alebo druhého jazyka od začiatku mimika, gestika, pohyb, dotyk a ďalšie neverbálne prostriedky, ktoré podporujú porozumenie a komunikáciu. Táto myšlienka veľmi dobre korešponduje s aktivitami typu *Hláskový labyrint*, *Štafeta hlások* či *Lovci slov*, ktoré prepájajú jazykové učenie s pohybom a hmatovou skúsenosťou a sú súčasťou danej učebnice.

Neusilujeme sa však o presné definovanie toho, ktoré aktivity sú vhodné pre konkrétne ročníky prvého a druhého cyklu vzdelávania, pretože to nielen nechávame na zváženie pedagóga, ale existuje viacero učebných materiálov, ktoré to presne predpisujú. Napríklad publikácia Istvána Szőkőla s názvom *Metodický model vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre prvý stupeň ZŠ* (2025) postupne po jednotlivých ročníkoch definuje všeobecné i špecifické ciele vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry na prvom stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. I jednotlivé námety na aktivity sú rozdelené pre potreby konkrétneho ročníka. Rovnako tak publikácia Anity Halászovej a kolektívu autorov s názvom *Metodický model vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Metodický model vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v 1. ročníku základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským* (2021) sa priamo zameriava na vyučovacie techniky, organizačné formy, vyučovacie metódy v 1. ročníku základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Ako sme už vyššie poukázali na podstatu neverbálnych prostriedkov, i Anita Halászová a kolektív zdôrazňujú na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry v prvom ročníku základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským potrebu úvodného ústneho kurzu, v rámci ktorého sa kladie „dôraz na počúvanie s porozumením so zabudovaním tzv. tichého obdobia, kedy ešte vyjadrovacia schopnosť žiakov nie je na požadovanej úrovni, ale radi sa zapájajú do rôznych hrových rečových činností, preto v tomto období je prípustné reagovať na povel a pokyny učiteľa pohybom (odpovede celým telom – TPR). Táto etapa sa vhodne využíva na rozvoj neverbálnej komunikácie“ (s. 9).

A rovnako ako v našom prípade, aj István Szóköľ preferuje názor, že vyučovací predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra „zastáva veľmi dôležité miesto v hierarchii vyučovacích predmetov v rámcovom učebnom pláne škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín s najvyššou hodinovou dotáciou, rovnakou ako vyučovací jazyk“ a že „jeho aktívne zvládnutie je spoločenskou požiadavkou“ (s. 16).

DIDAKTICKÉ ZÁSADY A PRÍSTUPY VYUČOVANIA SLOVENČINY AKO NEMATERINSKÉHO (DRUHÉHO) JAZYKA

Osobitnou zásadou je **kontrastívny prístup**, teda využívanie podobností a rozdielov medzi slovenčinou a maďarčinou. Učiteľ môže cielene upozorňovať napríklad na rozdiely v slovoslede, flexii (časovaní a skloňovaní), používaní predložiek či tvorbe viet, a to prostredníctvom porovnávania oboch jazykových systémov.

Dôležitým východiskom vyučovania slovenčiny ako druhého jazyka je skutočnosť, že žiak si tento jazyk osvojuje v odlišných podmienkach ako materinský jazyk. Kým materinský jazyk sa dieťa učí prirodzene od raného detstva, druhý jazyk si začína osvojovať až po vytvorení základných komunikačných a poznávacích kompetencií. Z tohto dôvodu by vyučovanie malo vychádzať z prirodzených komunikačných potrieb žiaka a vytvárať dostatok príležitostí na autentickú jazykovú interakciu. Štúdium druhého jazyka sa musí začať **komunikačným štádiom**, ktoré prirodzene predchádza poznávaciemu štádiu (Sedláková a kol., 2015, s. 20).

Ako uvádza aj István Szókö, „sociálne prostredie, v ktorom žiaci vyrastajú, nie je typicky bilingválne, prevažuje sociálne prostredie s dominanciou maďarského jazyka“ a „pri vstupe do školy dieťa už pozná maďarský jazyk (svoj materinský jazyk), má rozvinutú artikulačnú bázu, v škole si zdokonaľuje používanie jazyka osvojovaním jeho pravidiel a zákonitostí“ (2025, s. 16). Pri vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka by však mala byť na prvom mieste **prirodzená komunikácia**. Cieľom nemá byť iba osvojovanie gramatických pravidiel a slovnej zásoby, ale predovšetkým schopnosť používať jazyk ako reálny komunikačný nástroj v každodenných situáciách. Žiak by nemal vnímať slovenčinu len ako školský predmet, ale ako prostriedok dorozumievania, pomocou ktorého môže vyjadrovať svoje názory, záujmy, potreby a skúsenosti.

Dôležitú úlohu zohráva výber tém, ktoré sú žiakom blízke a zodpovedajú ich veku, záujmom a životným skúsenostiam. Ak sa komunikačné aktivity opierajú o témy, ktoré žiakov zaujímajú, zvyšuje sa ich motivácia komunikovať aj na-

priek jazykovým nedostatkom. Obsah komunikácie sa v takom prípade stáva dôležitejším než formálna bezchybnosť prejavu, pričom jazykové chyby nepredstavujú prekážku prirodzenej komunikácie, ale prirodzenú súčasť procesu učenia sa.

Významným prvkom vyučovania je prepájanie školského učenia s reálnymi životnými situáciami. Efektívne sú aktivity zamerané na praktické komunikačné situácie, ako je predstavovanie sa, orientácia v prostredí školy a obce, nakupovanie, cestovanie, plánovanie výletov či riešenie každodenných problémov. Takéto situácie umožňujú žiakom využívať jazyk funkčne a zmysluplne, čím sa posilňuje ich komunikačná istota a jazyková pohotovosť.

Pozitívny vplyv na osvojovanie jazyka má aj komunikácia mimo formálneho vyučovania. Prirodzené rozhovory počas prestávok, školských výletov, exkurzií alebo mimoškolských aktivít vytvárajú autentické komunikačné príležitosti, v ktorých sa žiaci menej obávajú chýb a jazyk používajú spontánnejšie. Práve v takýchto situáciách sa slovenčina stáva prirodzeným prostriedkom sociálneho kontaktu.

Neoddeliteľnou súčasťou úspešného vyučovania je vytváranie uvoľnenej a bezpečnej pracovnej atmosféry. Žiaci by mali mať pocit, že môžu slobodne vyjadrovať svoje názory, pýtať sa a komunikovať bez strachu zo zosmiešnenia alebo neúspechu. Podporné a partnerské vzťahy medzi učiteľom a žiakmi pozitívne ovplyvňujú motiváciu, ochotu komunikovať a celkovú efektivitu jazykového vzdelávania.

Vyučovanie slovenčiny ako druhého jazyka by preto malo vytvárať čo najviac príležitostí na autentickú komunikáciu, podporovať aktívnu účasť žiakov a prepájať jazykové vzdelávanie s ich každodenným životom. Takýto prístup napomáha rozvoju komunikačnej kompetencie a vedie k tomu, aby žiaci vnímali slovenský jazyk ako prirodzený nástroj komunikácie v multikultúrnom prostredí (ibid., s. 118 – 125).

V súčasnom vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka sa uplatňuje predovšetkým **komunikatívny prístup**, ktorý vychádza z prirodzenej potreby človeka komunikovať. Sedláková (2015) upozorňuje, že cieľom jazykového vzdelávania nemá byť iba osvojovanie gramatických pravidiel alebo mechanické čítanie, ale najmä rozvíjanie schopnosti porozumieť informáciám, vyjadrovať vlastné myšlienky a aktívne sa zapájať do komunikačných situácií. Jazyk tak plní nielen komunikačnú, ale aj poznávaciu funkciu, pretože prostredníctvom neho žiak získava a spracúva nové poznatky (s. 18 – 19).

Dôležitou zásadou je preto aj vyvážené rozvíjanie všetkých komunikačných zručností, teda počúvania s porozumením, hovorenia, čítania a písania. Vyučovanie by malo vytvárať priestor na prirodzenú výmenu informácií medzi žiakmi a učiteľom, pričom komunikácia má mať partnerský charakter a čo najviac sa približovať autentickým komunikačným situáciám. Nemožno však zabudnúť v tomto procese ani na významnú úlohu, ktorú zohráva literatúra. Poskytuje totiž priestor na interpretáciu textov, formulovanie vlastných názorov, argumentáciu a rozvoj čitateľskej gramotnosti. Prostredníctvom práce s literárnymi dielami sa prirodzene rozvíjajú všetky komunikačné zručnosti a zároveň sa podporuje kultivácia jazykového prejavu, estetické vnímanie i schopnosť empaticky porozumieť rôznym životným situáciám a postojom. Ako tvrdí Eva Vitézová v publikácii *Dieťa a kniha* (2016), je to práve práca s knihou a príjem literatúry, ktorý „patrí medzi najbežnejšie, najprístupnejšie a relatívne najskôr sa objavujúce kultúrne činnosti v živote človeka. Pedagógovia, psychológovia, sociológovia zaoberajúci sa kultúrnym vývojom detí rešpektujú výsadné postavenie literatúry v hierarchii kultúrnych záujmov. Proces výchovy dieťaťa je procesom socializácie. Dieťa sa začleňuje do ľudskej spoločnosti, hľadá analógie a príklady pre svoje konanie a snaží sa nájsť vzory“ (s. 7).

Z uvedeného teda vyplývajú i dané zásady:

- názornosť (využitie obrázkov, gest, reálnych predmetov a konkrétnych situácií),
- aktivizujúce metódy (hranie rolí, dramatizácia, simulácie komunikačných situácií),
- pravidelnosť a opakovanie (systematická fixácia jazykových štruktúr a slovnej zásoby),
- využívanie multimediálnych a digitálnych prostriedkov (nahrávky, videá, interaktívne aplikácie), využívanie nástrojov umelej inteligencie,
- využívanie hrových a interaktívnych metód, ktoré podporujú spontánnu komunikáciu, motiváciu a odbúravajú jazykové bariéry,
- prispôsobovanie aktivít jazykovej úrovni žiakov a ich komunikačným potrebám,
- využívanie individuálnej, párovej a skupinovej práce, ktoré vytvárajú príležitosti na autentickú komunikáciu,
- podpora medzipredmetových vzťahov (CLIL), v rámci ktorých si žiaci osvojujú jazyk prostredníctvom obsahu iných predmetov, napríklad prvouky, prírodovedy, vlastivedy, biológie alebo dejepisu.

K poslednému bodu treba dodať, že žiaci po nástupe do prvého ročníka základnej školy vnímajú slovenčinu na základe „osvojených poznatkov z maďarského jazyka a literatúry a z ostatných vyučovacích predmetov v maďarskom jazyku. Keďže v reálnom živote sa pri riešení úloh vyžaduje spoločné používanie viacerých zručností, na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry sa tieto zručnosti rozvíjajú integrovane. Z osobitostí vyučovania – osvojovania slovenského jazyka vyplýva nevyhnutná potreba venovať osobitnú pozornosť medzipredmetovým vzťahom v nadväznosti na predmetové kompetencie žiakov (vedomosti, zručnosti a návyky), získané vo vyučovacom predmete maďarský jazyk a literatúra, ako aj v ostatných vyučovacích predmetoch (napríklad v hudobnej výchove, prvouke a matematike). Podobne je potrebné dôsledne dbať na obsahovú nadväznosť učebného obsahu v materskej škole a primárneho vzdelávania ZŠ, ako aj na nadväznosť kľúčových kompetencií medzi jednotlivým vzdelávacími stupňami, na postupné zvyšovanie náročnosti a požiadaviek na komunikačnú kompetenciu žiakov“ (Szókö, 2025, s. 16).

Takto koncipované vyučovanie umožňuje rozvíjať nielen jazykové vedomosti, ale aj schopnosť efektívne komunikovať v reálnych situáciách, čo predstavuje jeden zo základných cieľov vyučovania slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka.

METODICKÉ POSTUPY PRI OSVOJOVANÍ FONETIKY A PRAVOPISU

Žiaci s materinským jazykom maďarským majú často problém s výslovnosťou slovenských hlások (**ä, ĺ, ô, dvojhlásky**) (pozri napr. Olšiak, 2008). Odporúča sa preto spájať nácvik výslovnosti s rytmizáciou, spevom, básničkami a ďalšími aktivitami založenými na prirodzenej zvukovej stránke jazyka (využívame ich najmä na nácvik výslovnosti, prízvuku a intonácie, často používame aj pohyby znázorňujúce činnosti alebo dramatizáciu obsahu). Tento postup podporuje aj skutočnosť, že fonologický systém spisovnej slovenčiny je pomerne pravidelný a systematický, pričom výraznú úlohu v ňom zohráva rytmická organizácia reči a pevný prízvuk na prvej slabike slova. Práve tieto charakteristiky možno efektívne využívať pri rozvíjaní správnej výslovnosti a osvojovaní zvukovej podoby slov. István Szóköl dokonca odporúča v rámci tzv. uvoľňovacích cvičení, zameraných hlavne na dýchanie a artikuláciu, ktoré majú byť zároveň súčasťou každej vyučovacej hodiny, upriamiť pozornosť vždy na jeden fonetický jav. „Úlohou hlasových cvičení je výcvik v ovládaní fyziologicky správne utvoreného hlasu na realizáciu hovorenej reči. Dodržiavaním zásad hlasovej hygieny a hlasovými cvičeniami môžeme predchádzať závažným poruchám hlasu. (...) Cvičenia pozostávajú z toho, že do pomalého a pozvoľného výdychu sa postupne vkladá výslovnosť samohlások, a to najskôr jednotlivito a postupne striedavo. Neskôr v spojení so spoluhláskami“ (2025, s. 35 – 36).

Pri pravopise je zas potrebné venovať osobitnú pozornosť dĺžkam samohlások a mäkkým spoluhláskam. Účinné je aj porovnávanie so systémom maďarského jazyka – tam, kde maďarčina nerozlišuje rovnaké fonologické javy alebo ich realizuje odlišným spôsobom, je potrebné zabezpečiť intenzívnejší nácvik. Takýmto fonologickým javom je napr. *mäkká realizácia foném*. Zároveň má aj pravopisný rozmer, pretože mäkkosť nie je v písme explicitne označená. V prípade slov ako *dedina*, *deti*, *ticho*, *nikto*, *leto* ide o jav, pri ktorom sa spoluhlásky **d, t, n, l** pred samohláskami **e, i, í** vyslovujú mätko ([**d̥**], [**t̥**], [**ɲ̥**], [**l̥**]), hoci sa táto mäkkosť v písme osobitne nevyznačuje mätkňom: *dedina* → [*d̥e̞di̯na*]; *deti* → [*d̥e̞ti̯*]; *ticho* → [*t̥i̯cho*]; *nikdy* → [*ɲ̥i̯kdi̯*]; *leto* → [*l̥e̞to*] (v bežnej reči sa pripúšťa aj neutrálnejšia výslovnosť [*leto*]). Tento fonologický jav tak môže spôsobovať ťažkosti žiakom s maďarským materinským jazykom, pretože vzťah medzi grafickou a zvukovou podobou slova nie je vždy jednoznačný.

Vítané sú mnohé kreatívne nápady, ako tento jav čo najlepšie naučiť a zároveň precvičiť. Jedným z nich je i vysvetlenie, ktoré sa nachádza v učebnici *Živé obrázky 2* (2025). Jej autorkami sú Rózsa Skabela a Irena Bónová, ktoré vytvorili celú sériu učebníc, pracovných zošitov a metodických príručiek *Živé obrázky 1 – 4*, pričom sú spracované na základe platného inovovaného *Štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským*. V spomínanej učebnici určenej pre druhý ročník ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským a pre prvý cyklus základného vzdelávania v ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským uvedený fonologický jav *mäkkej realizácie foném* vysvetľuje cez *Rozprávku o písmenách*. Text je bohato ilustrovaný a žiakom predkladá príbeh o tom, ako sa štyri písmená **d, t, n, l** ozdobené mäkkčenkami vybrali na čarovnú lúku, kde sa hrali štyri malé písmená **e** so štyrmi malými písmenami **i**. Písmená **d, t, n, l** sa chcú s nimi hrať, ale samohlásky **e** a **i** ich odmietnu so slovami, že s parádnikmi sa nechcú hrať. Písmená **d, t, n, l** sa však nechcú vzdať svojich mäkkčenkov, lebo tvrdia, že ich potrebujú. Samohlásky **e** a **i** ich napokon presvedčia, že keď sa budú s nimi hrať, nebudú mäkkčene potrebovať, a predsa sa budú volať tak ako doteraz. Napokon odložili svoje mäkkčene, pochytili sa za ruky a spolu sa hrali (s. 42 – 43).

Cieľom takto vytvorených učebných materiálov je podporovať retenčnú pamäť a kreativitu žiaka. Ako uvádza Rózsa Skabela v úvode do metodической príručky *Živé obrázky 2* (2023), chce, aby mali žiaci radosť z učenia a tvorby, aby sa cítili výnimoční a boli si vedomí toho, že s pomocou učiteľa všetko dokážu povedať. „Dajme priestor na rôznorodé riešenia, ale pýtajme sa, prečo si žiak dané riešenie zvolil. Nevadí, keď žiak urobí chybu. Vždy však musí mať istotu, že učiteľ mu pomôže. Pochváľme žiaka za tvorbu, za každý krok dopredu, za každú snahu“ (s. 5).

Významnú úlohu zohráva aj práca s frekventovanými hláskami slovenskej reči. Medzi najčastejšie slovenské samohlásky patria **a, o, e, i** a medzi najfrekventovanejšie spoluhlásky **s, v, t, r, m, k, n**, preto je vhodné zaraďovať ich do úvodných fonetických cvičení a jazykových hier.

Dôležitým aspektom fonetickej prípravy je aj postupné cizelovanie techniky správnej *znelostnej asimilácie* (spodobovania), pretože deti s maďarským materinským jazykom môžu prenášať maďarské výslovnostné návyky do slovenčiny, mať problém rozlišovať slovenské znelé a neznelé dvojice alebo vyslovovať hlásky podľa maďarských pravidiel spodobovania. Napríklad starostlivým a dôsledným nácvikom treba zabrániť prenášaniam výslovnosti maďarskej hlásky **h** do slovenského jazykového prostredia. V slovenčine je neprípustná asimilácia

typu *z^shustnúť*, *roz^shlas*, *z^shoda*, kým v maďarčine je to prirodzený asimilačný jav *vág^khat*, *hú^{sz}zhat*. Preto sú pohybové, sluchové a rytmické cvičenia zamerané na rozlišovanie znělých a neznělých spoluhlások veľmi vhodným prostriedkom na upevňovanie slovenského fonetického systému (Alabánová, 2003).

Lexikálne minimum slovenského jazyka v rámci prvého cyklu sa opiera o rovnakú alebo len mierne odlišnú slovnú zásobu materinského jazyka. Pri výbere slov je vhodné zohľadňovať aj ich fonetickú jednoduchosť a frekvenciu výskytu v bežnej komunikácii. Slovná zásoba môže byť:

- a) **rovnaká alebo veľmi podobná** – ceruza, cukor, mama, kocka, paprika, pohár, kabát,
- b) **odlišná najmä v kvantite hlások (dĺžke samohlások)** – meter, auto, mak, rak, repa, taška,
- c) **čiasťočne odlišná** – koruna, okno (synonymum oblok), potok, káva, komora, dvor, čokoláda.

Pri osvojovaní slovnej zásoby je vhodné prepájať fonetický nácvik s významom slov, ich rytmickou štruktúrou a komunikačným využitím v konkrétnych situáciách. Takýto prístup podporuje nielen správnu výslovnosť a pravopis, ale aj rozvoj celkovej komunikačnej kompetencie žiakov (Alabánová, 2003).

ROZVOJ SLOVNEJ ZÁSObY A KOMUNIKÁCIE

Rozvoj slovnej zásoby predstavuje jednu zo základných podmienok úspešnej komunikácie v druhom jazyku. Pri osvojovaní slovenčiny ako nematerinského jazyka zohráva lexikálna kompetencia významnú úlohu, pretože umožňuje žiakom porozumieť hovorenému i písanému prejavu a zároveň aktívne vyjadrovať svoje myšlienky, potreby a skúsenosti. Žiaci s maďarským materinským jazykom si často osvojujú nové slová prostredníctvom porovnávania s materinským jazykom, pričom výhodou môžu byť slová podobného alebo spoločného pôvodu, ale aj medzijazykové podobnosti v každodennej slovnej zásobe. I historická prepojenosť oboch jazykov vytvára priestor na využívanie príbuzných a prevzatých slov, ktoré môžu uľahčovať osvojovanie novej slovnej zásoby. Slovenčina a maďarčina sa počas stáročí vzájomne ovplyvňovali. V maďarčine sa dodnes zachovalo veľké množstvo slovanských slov (napr. *gazda* – gazda, *király* – kráľ, *kulcs* – kľúč, *szomszéd* – sused, *szilva* – slivka), zatiaľ čo do slovenčiny prenikli mnohé hungarizmy (*guláš*, *palacinka*, *salaš*, *pagáč*, *tarhoňa* a pod.). Táto historická prepojenosť môže pri vyučovaní predstavovať výhodu, pretože žiaci často rozpoznávajú podobné alebo príbuzné lexikálne jednotky v oboch jazykoch. Významnú úlohu tak zohráva rozvoj slovotvornej kompetencie, keďže schopnosť tvoriť a rozpoznávať nové slová podporuje nielen rozširovanie lexiky, ale aj celkový jazykový a kognitívny rozvoj žiakov. Jana Lokajová v projekte dizertačnej práce s názvom *Gestá, mimika a reč vo výučbe slovenčiny ako L2 jazyka (Multimodálna analýza interakcie na hodinách slovenského jazyka pre cudzincov)* poukázala i na jedno z dôležitých odporúčaní, aby prezentovaná lexika odzrkadľovala frekvenčnú distribúciu typických slov v danom kontexte a pri výučbe detí aj multimodálny prístup prepájania zvuku, obrazu a slova (Liptáková, 2023, s. 157) alebo výraznejšie gestické a mimické stvárnenie denotátov (Kvapil a kol., 2018, s. 20). Gesto totiž predstavuje vonkajší prejav myslenia žiaka. Jeho výskyt počas interakcie môže naznačovať zapájanie vyšších kognitívnych procesov a signalizovať mieru porozumenia učivu. Učiteľ, ktorý tieto prejavy dokáže vnímať a interpretovať, ich môže využiť ako dôležitú spätnú väzbu pri rozhodovaní, či ukončiť fázu vysvetľovania (explanácie), alebo v nej pokračovať (Lokajová, 2026).

Autori publikácie s názvom *Bilingvizmus z aspektu vyučovania slovenčiny na školách s vyučovacím jazykom maďarským* (2025), Zuzana Kováčová, Patrik Petráš a Milan Kolesík, zdôrazňujú, že v bilingválnom prostredí sa vplyv druhé-

ho jazyka (jazyková situácia sa tu posudzuje z aspektu subjektu, ktorého materinským jazykom je maďarčina, t. j. slovenčina je považovaná za druhý jazyk) najzreteľnejšie prejavuje práve na lexikálnej rovine (porovnaj Lanstyák, 2002; Lanstyák – Szabó Mihály, 2008). Interferencia sa realizuje formou transferu, keď do základného jazyka prenikajú jednotlivé slová alebo slovné spojenia z druhého jazyka. Ide o prirodzený jav bilingválnej komunikácie, ktorý ovplyvňuje osvojovanie a používanie slovnej zásoby (s. 51). Poukazujú i na známu skutočnosť, že slovenskí Maďari často používajú kalky slovenských syntaktických konštrukcií v maďarčine alebo prenášajú niektoré jazykové modely z jedného jazyka do druhého. Takéto javy dokazujú, že osvojovanie slovnej zásoby neprebíha izolovane, ale v úzkom kontakte s už existujúcimi jazykovými vedomosťami žiaka. Ich sociolingvistické výskumy v bilingválnom prostredí tiež potvrdili, že školské vzdelávanie vedie k postupnej „slovakizácii“ slovnej zásoby. Staršie generácie používajú viac hungarizmov, zatiaľ čo mladší hovoriaci si osvojujú slovenské ekvivalenty a maďarské prvky využívajú skôr štylisticky alebo príležitostne. To zároveň poukazuje na význam školy pri rozvoji lexikálnej kompetencie v slovenčine (s. 62).

Pri vyučovaní slovnej zásoby je vhodné vychádzať z komunikačného a situačného princípu. Nové lexikálne jednotky by mali byť – ako sme už vyššie naznačili – prezentované v prirodzených komunikačných situáciách a tematických okruhoch blízkyh veku a skúsenostiam žiakov (rodina, škola, bývanie, jedlo, voľný čas, doprava, ročné obdobia, záujmy, zvieratá a pod.). Významnú úlohu pritom zohráva názornosť, tvorba tematických slovníčkov, práca s obrázkami, reálnymi predmetmi, pohybom, dramatizáciou, hrovými aktivitami, ktoré podporujú lepšie zapamätanie a aktívne používanie slovnej zásoby.

Komunikácia sa má rozvíjať najmä prostredníctvom:

- dialógov,
- krátkych dramatizácií,
- simulovaných komunikačných situácií (návšteva obchodu, lekára, cestovanie).

Podstatné je, aby žiak jazyk „žil“ – teda používal ho aj mimo vyučovania, v reálnych situáciách.

GRAMATIKA V KOMUNIKAČNOM RÁMCI

Gramatika nepredstavuje oblasť záujmu výlučne pre lingvistov, ale dotýka sa všetkých používateľov jazyka, ktorí ju uplatňujú v každodennej komunikácii. Jazykové správanie človeka nie je založené iba na explicitných vedomostiach o jazykovom systéme, ale aj na implicitných jazykových znalostiach získaných prirodzeným komunikačným kontaktom s jazykom. Používatelia si tak osvojujú mnohé gramatické pravidlá intuitívne, bez ich vedomého poznania. Táto skutočnosť potvrdzuje, že gramatiku nemožno chápať len ako súbor formálnych pravidiel, ale predovšetkým ako nástroj efektívnej komunikácie. V komunikačne orientovanom vyučovaní preto gramatické javy nevystupujú ako izolovaný predmet poznávania, ale ako prostriedok na tvorbu a porozumenie významov v konkrétnych komunikačných situáciách. Osobitný význam má tento prístup pri vyučovaní slovenského jazyka v maďarskom jazykovom prostredí, kde sa gramatické štruktúry osvojované žiakmi prepájajú s ich reálnymi komunikačnými potrebami a skúsenosťami získanými v bilingválnom prostredí.

Gramatika by teda nemala byť cieľom sama osebe, ale nástrojom komunikácie. Odporúča sa zavádzať gramatické javy až po tom, čo ich žiak počul a používal v reči.

Napríklad časovanie slovies sa môže učiť cez frázy: „Čo robíš?“ – „Hrám sa.“ „Čítam.“ Takto si žiak gramatiku osvojuje prirodzene a postupne ju systematizuje.

V tomto smere môže byť pre súčasných i budúcich pedagógov inšpiratívnou publikácia Zuzany Popovičovej Sedláčkovej a Kristíny Piatkovej s názvom *Praktická gramatika 1* (2021), v ktorej zdôrazňujú *valenčný prístup* – sloveso je chápané ako riadiace centrum vety. Postupujú tak od slovies smerom k podstatným menám, prídavným menám, príslovkám, číslovkám a výklad ukončujú zámenami. Podľa nich sa totiž v tradičných opisoch slovných druhov nachádza výklad slovies zvyčajne až za podstatnými menami, prídavnými menami, zámenami a číslovkami, pričom táto postupnosť výkladu sa zachováva aj v školských učebniciach. „Zároveň tento model predstavuje isté ustálené a preferované poradie, ktoré má svoje miesto aj v kognícii učiteľov a učiteľiek, študentov a študentiek i bežných používateľov jazyka“ (s. 11). „Prvenstvo“ slo-

vies v ich publikácii tak súvisí s vnímaním slovesa ako „centrálneho slovného druhu, pretože sloveso na podklade svojej sémantiky rozhoduje o tom, koľko členov bude mať (hoci aj minimálna, nerozvinutá) vetná štruktúra“ (s. 11 – 12). V danom učebnom materiáli tomuto zodpovedajú – okrem iných – aj kreatívne aktivity ako *Hláskový herec*, *Lovci slov* alebo *Skloňovací detektív*. Okrem toho, že ich obsah je zameraný na rôzne jazykové roviny, spája ich využívanie komunikačných situácií, v ktorých sa jazykové prostriedky osvojujú vo funkčnom kontexte. Žiaci pracujú so slovami, vetami a jazykovými väzbami ako s nástrojmi komunikácie, pričom významnú úlohu zohráva sloveso a činnosť ako prirodzené východisko jazykového prejavu. Takýto prístup korešponduje s valenčným chápaním jazyka, ktoré zdôrazňuje komunikáciu a význam pred mechanickým osvojovaním gramatických pravidiel. Takýto postup je obzvlášť vhodný pre žiakov s maďarským materinským jazykom, pretože podporuje prirodzené osvojovanie si slovenčiny ako druhého jazyka a rozvíja ich komunikačnú kompetenciu v autentických situáciách.

PRÁCA S TEXTOM, ČÍTANIE S POROZUMENÍM A TVORIVÉ PÍSANIE

Pri vyučovaní slovenskej literatúry a slovenského jazyka ako druhého jazyka v školách s vyučovacím jazykom maďarským predstavuje práca s textom významný prostriedok rozvoja komunikačnej kompetencie. Výber textov by mal zodpovedať jazykovej úrovni žiakov a zároveň reflektovať ich vekové osobitosti, skúsenosti a záujmy. Práca s textom by mala začať jednoduchými krátkymi príbehmi a rozprávkami. Úlohou žiaka nie je len samotný preklad, ale porozumenie obsahu prostredníctvom otázok, obrázkov, dramatizácie, pohybových aktivít alebo situačných úloh.

Pri rozvíjaní čítania s porozumením je potrebné postupovať od jednoduchého porozumenia explicitných informácií k interpretácii významov, vyjadrovaniu vlastných názorov a hodnoteniu prečítaného textu. Žiaci si tak postupne osvojujú nielen jazykové prostriedky, ale aj stratégie práce s textom, ktoré využívajú pri ďalšom vzdelávaní.

Tvorivé písanie môže pedagóg začať jednoduchými vetami (*Moja rodina. Moje zvieratko.*) a postupne prechádzať k dlhším textom (list kamarátovi, krátky opis). V mladšom školskom veku je totiž pre dieťa ešte stále najdôležitejšia „rodina a vzťahy s jej členmi. Významné postavenie však získavajú aj vznikajúce vzťahy mimo rámec rodiny. Sem patria vzťahy s rovesníkmi, spolužiakmi a učiteľmi, popríklad inými autoritami“ (Kováčová – Stranovská a kol., 2020, s. 31).

V období mladšieho školského veku dochádza postupne k cizelovaniu myšlienkových procesov a tvorí sa schopnosť chápať pojmy, vynášať súdy a robiť úsudky, čo je už predpokladom aj pre základné interpretačné aktivity. „Dieťa vo veku 10 – 12 rokov má predpoklady pre to, aby chápalo stavbu umeleckého textu a aby ho vnímalo ako súčasť kultúry. Dôležitú úlohu zohráva pojmové myslenie, na pozadí komplementárnych analyticko-syntetických operácií nastupuje schopnosť robiť zovšeobecňovania. Dieťa je schopné reflektovať jazykovú stavbu textu, pričom chápanie synonymických výrazov, emocionálnych odtienkov slov a výrazov, porozumenie tradičnej frazeológie, ale aj vnímanie žánrovej pestrosti a špecifickosti štýlov je založené tak na jeho empirickej databáze, ako aj na schopnosti divergentného myslenia“ (ibid).

Netreba zabudnúť ani na fakt, že detská kniha patrí medzi významné prostriedky výchovného pôsobenia na dieťa/žiaka, pričom jej vplyv je obzvlášť výrazný v predškolskom a mladšom školskom veku. Eva Vitězová v publikácii *Dieťa a kniha* zdôrazňuje, že to súvisí s vývinovými osobitosťami dieťaťa, ako sú tendencia napodobňovať vzory, či identifikovať sa s literárnymi postavami. Intenzívny je i rozvoj myslenia a reči, prirodzená hravosť, emocionálna vnímavosť a potreba objavovať i spoznávať svet. Účinnosť výchovného pôsobenia literatúry je pritom podmienená kvalitou literárneho textu. Prostredníctvom vhodne zvolených diel sa dieťa učí rozpoznávať estetické hodnoty a vytvára si vzťah k literatúre. Literárne postavy, najmä hrdinovia rozprávok a príbehov zo života detí, predstavujú pre mladých čitateľov významné vzory správania a nositeľov výchovných hodnôt, ktoré môžu byť v texte prezentované priamo alebo nepriamo. Preto je podľa nej veľmi dôležité, aby v procese usmerňovania a riadenia čítania detí zohrával „dôležitú úlohu učiteľ. Ak chce tento proces úspešne uskutočňovať, je žiaduce, aby so záujmom sledoval literárnu tvorbu pre deti a mládež, aby sa sám dokázal v nej orientovať, aby vo svojej pedagogickej práci využíval nové efektívne modely literárnej výchovy. V súčasnej literatúre pre deti, ktorá je hodnotovo, žánrovo i poetologicky veľmi pluralitným systémom, sa nám ponúka viacero zaujímavých literárnych textov, ktoré môžu využiť učiteľky v materskej škôlke a pedagógovia 1. stupňa základnej školy na literárnu výchovu“ (2016, s. 43).

Pre potreby práce s textom, čítania s porozumením a tvorivé písanie v rámci prvého stupňa základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským by sa dalo efektívne pracovať s viacerými dielami súčasných slovenských autorov a autoriek. Pri výbere literárnych textov pre žiakov zo základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským je vhodné prihliadať nielen na ich estetickú hodnotu, ale aj na ich jazykový, komunikačný a výchovný potenciál. Literárne texty môžu významne podporovať rozvoj slovnej zásoby, čítania s porozumením, tvorivého myslenia a interkultúrnej kompetencie.

Eva Vitězová (2016, s. 43 – 47) za mimoriadne vhodné považuje rozprávkové knihy Romana Brata *Tvrdohlavý baran* (2000) a *Pochabý škriatok* (2002). Prostredníctvom rozprávok zasadených do rôznych kultúrnych prostredí sa žiaci oboznamujú s tradíciami a reáliami viacerých krajín, pričom jednotlivé príbehy zdôrazňujú význam vzájomnej komunikácie, porozumenia a harmonického vzťahu človeka k prírode. Tieto texty možno efektívne využiť pri rozvíjaní interkultúrnej kompetencie a pri porovnávaní stredoeurópskeho kultúrneho prostredia (vrátane toho slovenského a maďarského).

Pre rozvoj jazykového citu, fonologického uvedomovania a práce so slovom sú vhodné básnické zbierky Františka Rojčka, najmä *Keď sa lieta na veľrybe* (2003). Hravosť, nonsensové prvky, jazykové experimentovanie, hádanky a slovné hry podporujú prirodzené osvojovanie slovnej zásoby a rozvíjajú cit pre zvukovú stránku jazyka. Takéto texty možno využiť pri rytmizačných aktivitách, práci s rýmom, výslovnosťou či rozvíjaní tvorivého jazykového prejavu.

Osobitné miesto môže mať vo vyučovaní aj publikácia Daniela Heviera *Strašidelník* (1999). Kniha sprístupňuje deťom náročnejšie témy primeraným spôsobom a pomáha im pomenúvať vlastné emócie, obavy a skúsenosti. Prostredníctvom rozhovorov o prečítanom texte možno rozvíjať komunikačné zručnosti, schopnosť vyjadrovať vlastné názory a hovoriť o pocitoch v slovenskom jazyku.

Pri rozvíjaní čitateľskej gramotnosti a poznávania slovenského kultúrneho dedičstva možno využiť aj povesti, napríklad zo zbierky Jozefa Melichera *Od Zobora po Sitno* (1998). Povesti sprostredkujú žiakom základné poznatky o histórii, kultúre a tradíciách Slovenska a zároveň vytvárajú priestor na medzipredmetové prepojenia s vlastivedou či dejepisom.

Uvedené literárne diela môžu vo vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka plniť nielen estetickú a výchovnú funkciu, ale aj významnú jazykovú a komunikačnú úlohu. Prostredníctvom vekovo primeraných príbehov, básní a rozprávok sa žiaci prirodzene stretávajú so slovenským jazykom, rozširujú si slovnú zásobu a rozvíjajú svoje komunikačné kompetencie v autentických a pre nich zmysluplných situáciách.

INTERKULTÚRNE PRVKY A VYUŽÍVANIE KONTRASTU MEDZI SLOVENČINOU A MAĎARČINOU

Kontrastívny prístup je veľmi efektívny – učiteľ môže napr. porovnať, ako sa v maďarčine vyjadruje čas a ako v slovenčine. Žiaci tak pochopia rozdiely a vyhnú sa častým chybám. Rovnako možno porovnávať slovosled, používanie predložiek či tvorbu viet, ale aj upozorňovať na jazykové kategórie, ktoré sa v oboch jazykoch odlišujú, napríklad na existenciu gramatických rodov v slovenčine, ktoré maďarčina nepozná. Kým slovenčina rozlišuje mužský, ženský a stredný rod (*ten chlapec, tá škola, to auto*), maďarčina takúto kategóriu nepozná. Žiaci s maďarským materinským jazykom preto robia často chyby pri zhode prídavných mien, zámen či sloves v minulom čase. Takýto spôsob výučby podporuje uvedomelé učenie sa jazyka a zároveň rozvíja jazykové povedomie žiakov (porovnaj Misadová, 2011).

Interkultúrne prvky posilňujú motiváciu: slovenské rozprávky, piesne, sviatky či jedlá môžu byť pre žiakov atraktívnym mostom k jazyku. V *Štátnom vzdelávacom programe* (2023) sa za jeden z dôležitých cieľov v rámci vzdelávacej oblasti jazyk a komunikácia považuje formovať si pozitívne postoje a pozitívny vzťah k slovenskému jazyku, jeho učeniu sa, ku kultúre a národu práve prostredníctvom jazyka. A následne tak získať aj interkultúrne kompetencie a pripravovať sa na život v plurikultúrnej a mnohojazyčnej spoločnosti.

Interkultúrna kompetencia predstavuje schopnosť jednotlivca využívať poznatky o vlastnej aj cudzej kultúre pri komunikácii s príslušníkmi iných kultúrnych spoločenstiev. Umožňuje lepšie chápať správanie komunikačných partnerov, orientovať sa v rôznych sociálnych a kultúrnych situáciách, predvídať možné komunikačné nedorozumenia a primerane na ne reagovať. Je preto významnou súčasťou komunikačnej kompetencie a prispieva k úspešnej komunikácii v multikultúrnom prostredí.

Zaradovanie interkultúrnych prvkov do vyučovania zároveň pomáha odbúravať predsudky a podporuje vzájomné porozumenie medzi kultúrami. Žiaci si prostredníctvom autentických materiálov a kultúrnych tém uvedomujú podobnosti aj rozdiely medzi slovenským a maďarským prostredím, čím sa posilňuje ich tolerancia, otvorenosť a schopnosť efektívne komunikovať v rôznych so-

ciálnych situáciách. Dôležité je pritom neobmedzovať sa iba na sprostredkovanie faktografických poznatkov o kultúre, ale viesť žiakov k porovnávaniu vlastných skúseností, hodnôt, tradícií a spôsobov komunikácie s kultúrou cieľového jazyka.

Výučba jazyka sa tak nestáva iba osvojovaním slovnej zásoby a gramatiky, ale aj prostriedkom na budovanie kultúrnej identity, rešpektu k jazykovej a kultúrnej rozmanitosti a schopnosti fungovať v medzikultúrnych komunikačných situáciách. Jazykové vedomosti a gramatické poznatky pritom nepredstavujú cieľ samej osebe, ale slúžia ako prostriedok na rozvíjanie komunikačnej a interkultúrnej kompetencie žiakov. Jana Lokajová hovorí aj o potrebe zvyšovania interkultúrneho a transkultúrneho povedomia o odlišnostiach v neverbálnej komunikácii. Malo by to pomôcť redukovať komunikačné nedorozumenia v praxi. Úloha pedagóga alebo učebného materiálu ako facilitátorov tohto povedomia je v tomto ponímaní veľmi dôležitá.

NÁVRH AKTIVÍT A CVIČENÍ

PRE 1. CYKLUS ZÁKLADNÝCH ŠKÔL S VJM

ZVUKOVÁ ROVINA

Zvuková rovina jazyka tvorí základ úspešnej verbálnej komunikácie, pretože práve prostredníctvom správnej výslovnosti, intonácie, prízvuku a rytmu reči sa realizuje hovorený jazyk. Pri vyučovaní slovenčiny ako nematerinského (druhého) jazyka zohráva fonetická a fonologická zložka mimoriadne dôležitú úlohu, keďže žiaci s maďarským materinským jazykom si popri osvojovaní novej slovnej zásoby a gramatických štruktúr osvojujú aj odlišný zvukový systém slovenského jazyka.

Slovenčina disponuje pomerne pravidelným fonologickým systémom, charakteristickým pevným prízvukom na prvej slabike slova, rozlišovaním kvantity samohlások a systémom znelých a neznelých spoluhlások. Práve tieto javy môžu spôsobovať žiakom s maďarským materinským jazykom isté ťažkosti, pretože zvuková organizácia oboch jazykov sa v mnohých ohľadoch odlišuje. Osobitnú pozornosť je preto potrebné venovať správnej výslovnosti slovenských hlások, rozlišovaniu dĺžky samohlások, osvojovaniu dvojhĺások, nácviku mäkkých spoluhlások a správnej realizácii znelostnej asimilácie.

Pri rozvíjaní zvukovej roviny sa odporúča využívať prirodzené a komunikatívne formy práce. Výslovnosť by nemala byť precvičovaná izolovane, ale v spojení so slovami, vetami, riekankami, básňami, piesňami a komunikačnými aktivitami. Významnú úlohu zohráva aj pohyb, rytmizácia a zapájanie viacerých zmyslov, keďže multisenzorické učenie podporuje efektívnejšie osvojovanie správnych výslovnostných návykov. Hrové a interaktívne aktivity zároveň pomáhajú odbúravať komunikačné bariéry a strach z chýb, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať spontánny hovorený prejav žiakov.

Cieľom rozvíjania zvukovej roviny nie je iba dosiahnutie správnej výslovnosti jednotlivých hlások, ale predovšetkým budovanie fonetickej istoty, porozumenia hovorenému prejavu a schopnosti prirodzene komunikovať v slovenskom jazyku. Nasledujúce aktivity preto prepájajú sluchové vnímanie, pohyb, hru a komunikáciu, čím vytvárajú podmienky na prirodzené osvojovanie zvukovej stránky slovenského jazyka.

Cvičenie 1: Zvukové domino

Pre budúcich učiteľov je kľúčové nielen vedieť, že môžu použiť *zvukové domino*, ale aj ako ho upraviť pre špecifické potreby detí, ktorých materinským jazykom je maďarčina. Taktiež je dôležité opísať hru a naučiť študentov, prečo ju aplikujú alebo ako ju môžu modifikovať.

Kartičky so slabikami (ma – me – mi – mo – mu). Žiaci spájajú kartičky podľa zhody poslednej a prvej slabiky.

Didaktický komentár: Hra podporuje rozlišovanie foném, rytmus reči a rozširuje fonematické uvedomovanie.

Zvukové domino

1. Metodická úloha (Reflexia)

Zadanie: Predstavte si, že máte v triede žiaka, ktorý má problém s rozlíšením krátkych a dlhých samohlások (napr. *ma* vs. *má*). Ako by ste upravili pravidlá domina, aby ste ho motivovali vnímať tento rozdiel?

Cieľ: Študent/učiteľ si totiž musí uvedomiť, že domino sa dá doplniť o vizuálnu pomôcku (napr. kartička s bodkou alebo označenie modrou farbou pre krátku samohlásku a s čiarkou alebo označenie červenou farbou pre dlhú samohlásku).

2. Interaktívna aktivita: *Digitálne domino* (Nástroj: Wordwall)

Nástroj: Úlohou študentov/učiteľov bude vytvoriť digitálne domino v nástroji Wordwall (typ hry *Matching Pairs* alebo *Maze Chase*).

Výhoda: Hru môže použiť na interaktívnej tabuli a vyskúšajú si tvorbu digitálneho obsahu – ide zároveň o vizuálnu podporu pre fonematické uvedomovanie, aby študenti pochopili mechanizmus artikulácie, ktorý je pri výučbe slovenčiny u maďarsky hovoriacich detí kľúčový, pričom dôležité je zobraziť vizuálnu pomôcku pre výslovnosť hlások. Žiaci pri nájdení páru musia povedať, ktoré znenie slova je správne.

Príklad:

pan alebo **pán**

les alebo **lés**

pes alebo **pés**

3. Doplnková aktivita *Slabikový detektív*

Keďže domino je zamerané na reťazenie, toto cvičenie bude zamerané na analýzu.

Aktivita: Učiteľ vysloví slovo (napr. *lopta*). Žiaci pomocou tleskania rozložia slovo na dve slabiky (lop-ta).

Interaktívna úloha pre študentov: Vytvoríme tabuľku, do ktorej študenti vpíšu päť slovenských slov, ktoré majú v maďarčine úplne odlišnú alebo rovnakú slabikovú štruktúru, pričom navrhnu, ako ich vizualizovať na tabuli (napr. farebné kocky pre každú slabiku).

slovenské slovo	slabiky (SK)	maďarské slovo	slabiky (HU)	Návrh vizualizácie
škola	ško-la	iskola	is-ko-la	2 modré kocky vs. 3 červené
stôl	stôl	asztal	asz-tal	1 modrá kocka vs. 2 červené
okno oblok	ok-no ob-lok	ablak	ab-lak	2 modré kocky vs. 2 červené
voda	vo-da	víz	víz	2 modré kocky vs. 1 červená
mesto	mes-to	város	vá-ros	2 modré kocky vs. 2 červené

Cvičenie 2: Pieseň s gestami

Učiteľ pustí jednoduchú slovenskú detskú pieseň. Žiaci opakujú slová a zároveň ukazujú pohybmi význam. Je dôležité študentom vysvetliť, že ako učitelia by mali so žiakmi absolvovať veľa opakovaní – deti si totiž často len zvykajú na zvuk slovenčiny. Potrebne je kombinovať vizuálne (gestá), sluchové (pieseň) a pohybové učenie. Z začať sa môže s veľmi jednoduchými piesňami a postupne sa môžu pridávať nové slová. Na základe zásady opory o materinský jazyk je možné premostiť krátko do maďarčiny, ale gestá nech sú hlavným mostom k porozumeniu.

Didaktický komentár: Prepája sluch, pohyb a pamäť. Minimalizuje stres z výslovnosti.

Ukáž, čo počuješ

Cieľ: porozumenie slovenských slov cez pohyb

Postup: Učiteľ pustí pieseň (napr. o zvieratkách, tele, prírode). Žiaci najprv počúvajú. Pri druhom počúvaní učiteľ ukazuje gestá (napr. „skáče“ → skákanie, „letí“ → mávanie rukami). Žiaci ho napodobňujú. Na výber sú piesne ako *Hlava, ramená, kolená, palce* alebo *Prší, prší*.

Zastav a ukáž

Cieľ: rýchla reakcia a porozumenie

Postup: Učiteľ pustí pieseň a po chvíli ju zastaví. Povie slovo zo skladby (napr. „ruky!“). Deti musia rýchlo ukázať správne gesto alebo môžu samy navrhovať gestá.

Tichá verzia piesne

Cieľ: upevnenie slovnej zásoby

Postup: Pieseň sa prehráva potichu alebo sa premieta iba text piesne bez zvuku. Žiaci robia iba gestá podľa textu. Neskôr skúšajú potichu hovoriť/slabikovať slová. Aktivita je výborná na zapamätanie slov bez stresu z rozprávania.

Nakresli a zahraj

Cieľ: prepojenie jazyka s vizuálnou predstavou

Postup: Deti nakreslia slová z piesne (napr. dážď, slnko, mačka). Potom k nim vymyslia gestá a predvedú ich pri piesni.

Kto som? (hádanky s gestami)

Cieľ: aktívne používanie slov

Postup: Žiak predvádza gesto z piesne (napr. „žaba skáče“). Ostatní hádajú po slovensky.

Cvičenie 3: Zvukový orchester

Učiteľ rozdelí žiakov do skupín. Každá skupina dostane obrázky predmetov (napr. auto, ryba, kvet, jablko, bicykel atď.). Deti vytlieskajú počet slabík, prípadne vytvoria rytmus podľa počtu hlások. Potom vytvoria „zvukový orchester“ – každá skupina zaznie v správnom poradí podľa slabík v krátkej vete.

Didaktický komentár: Cvičenie podporuje sluchovú diferenciaciu a spája zvukovú rovinu jazyka s rytmicko-hudobnými prvkami. Je vhodné pre deti s menšou slovnou zásobou a možno ho realizovať aj formou hry na interaktívnej tabuli (napr. v aplikácii KAHOOT).

Počúvaj a vyber (Audio otázky)

Typ: audio kvíz

V aplikácii Kahoot nahrá učiteľ slovo (napr. „bi-cy-kel“) aj s obrázkom.

Otázka: Koľko slabík počuješ? Je to výborná hra najmä pre žiakov, ktorí ešte nevedia dobre čítať.

Správne poradie (veta)

Typ: Puzzle

V aplikácii Kahoot zadá učiteľ slová: *jablká / vezie / auto; vezie / auto / jablká; auto / vezie / jablká*. Deti majú zoradiť slová vo vete v správnom poradí. Potom ju trieda „zahrá“ ako orchester.

Čo počuješ ako prvé?

Typ: výber odpovede

V aplikácii Kahoot pustí učiteľ slovo *ryba* a následne položí otázku: *Aká je prvá slabika?*

Možnosti: *ry / ba / ra / bo*

Rýchly orchester

Typ: pravda/nepravda

Tvrdenie: V aplikácii Kahoot učiteľ vytvorí otázky typu: *Slovo „bicykel“ má 2 slabiky? Slovo „kvetina“ má 4 slabiky?*

Žiaci odpovedajú, či je to *pravda/nepravda*.

Cvičenie 4: Hláskový had

Učiteľ začne slovom (napr. *mama*). Žiak musí nájsť slovo, ktoré sa začína poslednou hláskou predchádzajúceho slova (*auto – okno – orech...*). Reťaz sa predlžuje a didaktickým bonusom je fakt, že trénuje u žiakov rýchle rozpoznanie začiatočnej hlásky.

Didaktický komentár: Cvičenie posilňuje fonematické uvedomovanie a je možné ho obohatiť o digitálnu formu.

Klasický kvíz - vyber správne pokračovanie

Učiteľ položí otázku, ktorú môže mať pripravenú aj cez rôzne aplikácie, napr. Kahoot.

Aké slovo môže nasledovať po slove **mama**?

Žiak vyberá slovo, ktoré začína na poslednú hlásku v slove mama**a** („a“).

Možnosti: auto / pes / dom / kniha

Puzzle (zoradenie reťazca)

Zadanie: Usporiadaj slová tak, aby tvorili hláskového hada.

Výhodou cvičenia je, že naraz rozvíja logické myslenie i rozlišovanie slovenských hlások.

Slová: oko – auto – chalupa – orech

Správne poradie: auto → oko → orech → chalupa

Otvorená odpoveď (napíš vlastné slovo)

Otázka: Napíš slovo, ktoré môže nasledovať po slove **les**?

Žiaci píšu napríklad slová ako strom, sova, stôl...

Úloha rozvíja tvorivosť žiaka cez aktívne zapojenie sa do jej riešenia.

Nájdí chybu

Otázka: Ktoré slovo **nepatrí** do hláskového reťazca?

mama → auto → okno → jablko

Možnosti: mama / auto / okno / jablko

Správa odpoveď je slovo *jablko*, pretože sa nezačína na hlásku „o“. Dokonca sa dá vytvoriť aj niekoľko alternatívnych aktivít v rámci tejto hry, napr. rýchlostné kolo. Žiaci by mali za 20 sekúnd vybrať správne pokračovanie, čím učiteľ pridá časový tlak a môže to byť zábavnejšie i dynamickejšie.

Obrázkový hláskový had

Namiesto slov použije učiteľ obrázky (napr. auto, oko, orech).

Otázka: Čo nasleduje?

Aktivita je vhodná pre najmladších žiakov alebo predškolákov.

Triedny „nekonečný had“

Každá otázka nadväzuje na predchádzajúcu:

1. mama → ? / 2. (správna odpoveď z 1) → ?

Simuluje sa tým reálna reťaz vytvorená napr. v aplikácii Kahoot. Podľa využitia aktivity v jednotlivých ročníkoch alebo aj v súvislosti s preberaným učivom môže učiteľ pridať pravidlá, napr. len podstatné mená, len zvieratá, len slová na tri až päť písmen a pod.

Cvičenie 5: Hláskový labyrint

Žiaci triedia hlásky do dvoch skupín (znelé/neznelé), pričom pri každom určení vyslovia slovo, ktoré sa na danú hlásku začína.

Didaktický komentár: Cvičenie spája pohyb s učením – možno ho realizovať ako súťaž. Rozvíja fonetickú istotu u detí s materinským jazykom maďarským.

Živý labyrint

Učiteľ rozloží na zem kartičky s hláskami. Vytvorí dve „zóny“: znelé a neznelé (napr. farebné kruhy). Žiak ide „labyrintom“ – stúpi na hlásku a musí určiť, či je znelá/neznelá, následne sa presunúť do správnej zóny a povedať slovo na túto hlásku. Ak sa pomýli, vracia sa o krok späť. V žiakoch to vyvoláva motiváciu cez pohybové prvky hry a napätia.

■ Znelé hlásky

Hláska	Slovo
b	balón
d	dom
g	guma
v	voda
z	zebra
ž	žaba
h	hora
m	mačka
n	nos

■ Neznelé hlásky

Hláska	Slovo
p	pes
t	topánka
k	kniha
f	fialka
s	strom
š	škola
ch	chlieb
c	cukor
č	čiapka

Situácia 1:

Žiak stúpi na kartičku s hláskou *b*. Žiak povie: „*B* je znelá hláska.“ Presunie sa do červeného kruhu a povie slovo *balón*.

Situácia 2:

Žiak stúpi na kartičku s hláskou *š*. Žiak povie, že je to neznelá hláska, ide do modrého kruhu a povie slovo *škola*.

Ak by sme chceli pridať nejaké ďalšie aktivity, tak sa ako vhodná zdá aktivita s názvom *tlieskanie slabík*. Po vyslovení slova žiak vytlieska slabiky:

ba-lón → 2 tlesknutia; *ško-la* → 2 tlesknutia

Štafeta hlások

Učiteľ rozdelí triedu na 2 – 3 tímy. Na opačnej strane triedy sú kartičky s hláskami. Každý žiak pribehne ku kartičke, vezme ju, zaradí do správnej skupiny a povie slovo.

Bonus: Učiteľ môže prideliť body za správne zaradenie a originálne slovo.

Hláska	Skupina	Príklad slova
b	znelá	balón
d	znelá	dom
g	znelá	guma
v	znelá	voda
z	znelá	zebra
ž	znelá	žaba
p	neznelá	pes
t	neznelá	topánka
k	neznelá	kniha
f	neznelá	fialka
s	neznelá	strom
š	neznelá	škola

Priebeh hry:

Žiak 1 pribehne ku kartičke s hláskou *b* a zaradí ju do skupiny ZNELE. Následne povie slovo *balón*. Tím získava 1 bod.

Žiak 2 pribehne ku kartičke s hláskou *k* a zaradí ju do skupiny NEZNELE. Následne povie slovo *kôň*. Tím získava 1 bod.

Žiak 3 pribehne ku kartičke s hláskou *ž* a zaradí ju do skupiny ZNELE. Následne povie slovo *žirafa*. Tím získava 1 bod + bonus za originálne slovo – to znamená, že žiaci nesmú opakovať slová.

Príklad:

Prvý žiak povie slovo *pes* a ďalšie už nemôže povedať slovo *pes*, ale napríklad *papagáj* alebo *ponožka*.

Hláskový herec

V rámci tejto úlohy si žiak vytiahne hlásku. Musí povedať slovo a zahrať ho pantomímou. Ostatní žiaci hádajú slovo aj hlásku – dôležité tu je najmä dvojité upevnenie precvičovaného javu.

Hlásky *b*

Žiak povie slovo *balón* a zahrá pantomímu – nafukuje balón a drží ho v rukách. Ostatní žiaci hádajú slovo i začiatočnú hlásku.

Hlásky *d*

Žiak povie slovo *dom* a zahrá pantomímu – ukazuje strechu domu rukami. Ostatní žiaci hádajú slovo i začiatočnú hlásku.

Kocka hlások

Na túto úlohu potrebuje učiteľ veľkú kocku s hláskami. Následne žiak hodí kockou a povie, či je daná hláska na začiatku slova znelá alebo neznelá. Potom skočí doprava = znelá a doľava = neznelá. Zapája sa tak do aktivity pohyb a schopnosť správneho rozhodovania.

Napríklad aktivita *slabikový skok* – po vyslovení slova žiak skočí na určitú stranu (doprava alebo doľava) toľkokrát, koľko má slovo slabík.

Príklad:

ba-lón → 2 skoky doprava; *zeb-ra* → 2 skoky doprava; *to-pán-ka* → 3 skoky doľava

LEXIKÁLNA ROVINA

Efektívne osvojovanie lexiky podporuje aj opakovanie slov v rôznych komunikačných kontextoch. Cieľom nie je iba mechanické memorovanie významov slov, ale predovšetkým ich funkčné využívanie v autentických komunikačných situáciách. Preto by mali byť lexikálne cvičenia zamerané na pomenúvanie predmetov a javov, triedenie slov do významových skupín, vytváranie slovných asociácií, opisovanie obrázkov, tvorbu viet, dialógov a krátkych súvislých prejavov.

Dôležité miesto patrí aj rozvíjaniu interkultúrnej kompetencie, keďže slovná zásoba úzko súvisí s poznávaním kultúrneho prostredia cieľového jazyka. Prostredníctvom tematicky zameraných aktivít sa žiaci oboznamujú so slovenskými reáliami, tradíciami, sviatkami, gastronómiou či každodenným životom, čím si zároveň rozvíjajú pozitívny vzťah k slovenskému jazyku a kultúre.

Nasledujúce aktivity sú zamerané na rozvoj aktívnej a pasívnej slovnej zásoby prostredníctvom pohybu, hry, spolupráce a prirodzenej komunikácie, ktoré patria medzi základné princípy vyučovania slovenčiny ako druhého jazyka.

Cvičenie 6: Obrázkové loto

Kartičky s obrázkami (zvieratá, potraviny, oblečenie). Učiteľ povie slovo, žiak nájde obrázok. V rámci témy o ročných obdobiach sa okrem hádaniek, ktoré obsahujú jednoduchú otázku, odkazujúcu na konkrétne ročné obdobie (napr. „Aké obdobie prichádza, keď kvitnú kvety a vonku začína byť teplo?“), môže využiť i voľne dostupnú online hru (pexeso) s témou ročných období (dostupné na:

<https://wordwall.net/sk/resource/52462706/ro%25c4%258dn%25c3%25a9-obdobia>), alebo priradovanie obrázkov k jednotlivým ročným obdobiam, s ktorými súvisia (dostupné na:

<https://wordwall.net/sk/resource/24649383/ro%25C4%258Dn%25C3%25A9-obdobia>).

Didaktický komentár: Spája lexikálnu bázu s vizuálnym podnetom, umožňuje fixáciu v prirodzených situáciách.

Nájdí správny obrázok

Učiteľ rozloží kartičky (zvieratá, potraviny, oblečenie). Povie slovo (napr. *jablko, pes, kabát*) a žiak má čo najrýchlejšie ukázať alebo zdvihnúť správnu kartičku.

Obmena: Žiak pomenúva obrázok sám. Učiteľ opisuje („*Je to zviera, ktoré šteká...*“) a žiak háda. Daná aktivita prepája slovo s vizuálnym vnemom, podporuje rýchlu lexikálnu reakciu a porozumenie.

Čo sem nepatrí?

Učiteľ ukáže štyri obrázky (napr. *jablko, banán, hruška, topánky*). Žiak má určiť, ktorý obrázok nepatrí do skupiny a vysvetliť prečo. Rozvíja kategorizáciu slovnej zásoby a významové vzťahy.

Ročné obdobia - hádanky

Daná aktivita podporuje porozumenie významu slov v kontexte a rozvíja aktívnu slovnú zásobu.

Učiteľ sa žiakov pýta:

„*Aké obdobie prichádza, keď kvitnú kvety a je teplo?*“ (jar)

„*Kedy sneží a stavíme snehuliaka?*“ (zima)

„*Kedy dozrievajú jablká?*“ (jeseň)

„*Kedy chodíme na kúpalisko?*“ (leto)

Priradovanie obrázkov k ročným obdobiam

Žiaci dostanú obrázky (*snehuliak, kvety, plavky, padajúce listy*) a priradujú ich k správne ročnému obdobiu.

Obmena: Žiak vysvetlí svoju voľbu („*Sneh patrí do zimy, lebo...*“).

Aktivita tak rozvíja schopnosť spájať slová s významom a reálnou skúsenosťou.

Pomenuj a použi vo vete

Žiak si vyberie kartičku (*kabát, plavky, sveter, tričko, sandále, čiapka, šiltovka*) a pomenuje ju. Následne použije slovo vo vete („*V zime nosím kabát.*“). Precvičuje si týmto spôsobom prechod od pasívnej k aktívnej slovnej zásobe a dochádza i k rozvoju jazykového prejavu.

Cvičenie 7: Slovná reťaz

Žiaci sedia v kruhu. Jeden povie slovo, ďalší musí nájsť slovo, ktoré sa začína na posledné písmeno.

Didaktický komentár: Rozvíja aktívnu slovnú zásobu a rýchlosť reakcie.

Zakázané slovo

Učiteľ určí tému (napr. *zvieratá*) a zároveň jedno *zakázané slovo* (napr. *pes*). Žiaci hovoria slová z danej témy, ale nesmú použiť *zakázané slovo*. Kto ho povie, vypadáva alebo plní úlohu. Rozvíja sa tým flexibilita slovnej zásoby žiakov a schopnosť obchádzať frekventované výrazy.

Rýchla kategória

Učiteľ povie kategóriu (napr. *ovocie*) a žiaci musia rýchlo po sebe hovoriť slová (napr. *druhy ovocia*) bez opakovania. Kto zaváha viac než tri sekundy, vypadáva.

Aktivita podporuje rýchle vybavovanie slov a rozširovanie tematickej slovnej zásoby.

Slovo na písmeno

Učiteľ povie písmeno (napr. *m*) a žiaci hovoria slová na dané písmeno v určenej téme (napr. *zvieratá – mačka, medveď*).

Obmena: Učiteľ môže stanoviť aj určitý časový limit alebo pôjde o súťažné písanie žiakov na tabuľu (vyberie dvoch žiakov, ktorí píšu na tabuľu slová na zadanú úlohu).

Aktivita rozvíja fonematické uvedomovanie a lexikálnu pohotovosť.

Reťaz s kategóriou

Ide o aktivitu podobnú ako *slovná reťaz*, ale s obmedzením, pretože všetky slová musia patriť do jednej kategórie (napr. *jedlo*): *jablko* → *oliva* → *ananás* → *syr*.

Jej výhodou je, že prepája pravidlá hry s významovou oblasťou slovnej zásoby.

Cvičenie 8: Slovný kvet

V strede tabule (pracovného listu) je na obrázku (napr. na obrázku kvetu) základné slovo (napr. *krásny*). Deti dopĺňajú na lístky synonymá (*pekný, milý, očarujúci*). Aktivitu možno realizovať individuálne, vo dvojiciach aj v skupinách. Následne môžu žiaci vytvoriť zo slov jednoduché vety alebo ich použiť v krátkom opise osoby, predmetu či obrázka.

Didaktický komentár: Umožňuje vizualizáciu významových vzťahov. Učiteľ môže pracovať aj so slovami, ktoré sú v maďarčine podobné, čo posilňuje bilingválne premostenie. Žiaci si prirodzeným spôsobom uvedomujú významové odtiene slov a učia sa vyberať vhodné výrazy podľa komunikačnej situácie. Aktivita zároveň rozvíja tvorivosť, komunikačné schopnosti a pozitívny vzťah k práci s jazykom.

Slovné domino

Žiaci spájajú dvojice slov podľa významu alebo správnej väzby. V aplikácii Kahoot môže ísť o výber správnej dvojice z viacerých možností, pričom aktivita rozvíja slovnú zásobu a schopnosť rozlišovať významové vzťahy medzi slovami. Keď sa realizuje v aplikácii Kahoot, tak zároveň podporuje rýchlu reakciu a motiváciu prostredníctvom súťaživosti. Zároveň je potrebné, aby učiteľ vždy žiakom vysvetlil, prečo práve tieto slová spolu významovo súvisia, že ide o jav, ktorý nazývame synonymia – napr. slovo *odvážny* má v rámci uvedených možností synonymum v slove *smelý*.

Príklad:

Vyber správne synonymum k slovu *odvážny*:

- a) tichý
- b) smelý ✓
- c) pomalý
- d) slabý

Nájdite votrelca

Žiaci určujú slovo, ktoré významovo nepatrí do skupiny. Aktivita podporuje kategorizáciu slov a logické myslenie. Učiteľ môže vyberať tematické okruhy blízke žiakom a prepájať ich s bežnou komunikáciou. Zároveň je potrebné, aby učiteľ vždy žiakom vysvetlil, prečo je práve dané slovo *votrelcom* medzi slovami, ktoré spolu súvisia – napr. slovo *stolička* v rámci uvedených možností nie je ovocie, ale vec z určitého materiálu (súčasť nábytku), na ktorej sa

sedí. Často je žiaduce rozvíjať pri týchto podstatných menách aj spojenie s prídavnými menami, ktoré bližšie vyjadrujú, pomenúvajú i určujú vlastnosť danej veci (*drevená stolička, plastová stolička, detská stolička, kuchynská stolička* a pod.)

Príklad:

Ktoré slovo nepatrí medzi ostatné?

- a) jablko
- b) hruška
- c) slivka
- d) stolička ✓

Pravda alebo lož

Žiaci rozhodujú, či je veta gramaticky správna. Aktivita pomáha upevňovať gramatické pravidlá, najmä zhodu podmetu s prísudkom. Pre maďarsky hovoriacich žiakov je vhodná na precvičovanie gramatických kategórií, ktoré maďarčina nepozná. Je však potrebné, aby sa po rozhodnutí pre pravdu alebo lož žiakom povedalo a napísalo aj správne znenie vety, aby si žiaci uvedomili, kde nastala chyba.

Príklady:

Dievča boli veselé.

Pravda / Lož ✓ (správne znenie vety – *Dievča bolo veselé.*)

Mačka sedeli na okne.

Pravda / Lož ✓ (správne znenie vety – *Mačka sedela na okne.*)

Deti boli unavené po výlete.

Pravda ✓ / Lož

Učiteľka vysvetľoval nové učivo.

Pravda / Lož ✓ (správne znenie vety – *Učiteľka vysvetľovala nové učivo.*)

Auto stálo pred domom.

Pravda ✓ / Lož

Moja sestra boli doma.

Pravda / Lož ✓ (správne znenie vety – *Moja sestra bola doma.*)

Otec varila obed.

Pravda / Lož ✓ (správne znenie vety – *Otec varil obed.*)

Žiaci písali test z matematiky.

Pravda ✓ / Lož

Kto som?

Žiaci hádajú povolanie, zviera alebo predmet podľa krátkeho opisu. Aktivita rozvíja čítanie s porozumením a schopnosť vyvodzovať význam z kontextu. Zároveň podporuje aktívne používanie slovnej zásoby.

Príklad:

Nosím biely plášť a pomáham chorým ľuďom.

- a) učiteľ
- b) lekár ✓
- c) kuchár
- d) policajt

Cvičenie 9: Slovná pyramída

Deti zostavujú pyramídu – na vrchole je všeobecný pojem (*zvíra*), pod ním žiaci dopisujú jednotlivé druhy (*pes, mačka, kôň*), príp. slová patriace do danej kategórie. Aktivitu možno tematicky obmieňať podľa aktuálneho učiva, napríklad kategórie ovocie, povolania, dopravné prostriedky, školské potreby a pod. Starší žiaci môžu vytvárať viacúrovňové pyramídy, v ktorých budú slová zoradovať od všeobecných pojmov ku konkrétnejším podkategóriám. Aktivitu je možné realizovať individuálne, vo dvojiciach aj v skupinách. Po vytvorení pyramídy môžu žiaci jednotlivé slová použiť vo vetách alebo krátkom texte, čím sa prepája rozvoj slovnej zásoby s komunikačnými schopnosťami.

Didaktický komentár: Aktivita podporuje logické triedenie slov, rozvíja porozumenie významových vzťahov medzi pojmami a upevňuje schopnosť zaradiť slová do správnych kategórií. Žiaci si zároveň rozširujú slovnú zásobu a precvičujú si schopnosť abstraktného myslenia. Pri práci s maďarsky hovoriacimi žiakmi môže učiteľ porovnávať pomenovania kategórií v oboch jazykoch, čím podporuje bilingválne premostenie a lepšie porozumenie významu slov. Interaktívna a vizuálna forma aktivity zároveň zvyšuje motiváciu žiakov a podporuje ich aktívne zapájanie do vyučovania.

Vyber správnu kategóriu

Žiaci určujú, do akej kategórie patrí dané slovo. Aktivita rozvíja schopnosť zoradovať slová do významových kategórií a upevňuje slovnú zásobu.

Príklady:

Slovo *jablko* patrí do kategórie:

- a) zvieratá
- b) ovocie ✓
- c) povolania
- d) dopravné prostriedky

Slovo *autobus* patrí do kategórie:

- a) ovocie
- b) dopravné prostriedky ✓
- c) zvieratá
- d) povolania

Slovo *učiteľ* patrí do kategórie:

- a) školské potreby
- b) povolania ✓
- c) rastliny
- d) športy

Slovo *mrkva* patrí do kategórie:

- a) zelenina ✓
- b) nábytok
- c) zvieratá
- d) oblečenie

Slovo *stolička* patrí do kategórie:

- a) dopravné prostriedky
- b) nábytok ✓
- c) ovocie
- d) školské predmety

Čo patrí do pyramídy?

Žiaci vyberajú slovo, ktoré patrí do určenej skupiny. Aktivita precvičuje logické triedenie slov a rozvíja porozumenie významovým vzťahom.

Príklad:

Ktoré slovo patrí do kategórie *školské potreby*?

- a) zošit ✓
- b) strom
- c) bicykel
- d) pes

Cvičenie 10: Lovci slov

Na tabuli, interaktívnej prezentácii alebo kartičkách sú zobrazené rôzne obrázky predmetov, zvierat, osôb alebo situácií. Učiteľ určí kategóriu (napr. jedlo, oblečenie, škola, domácnosť, dopravné prostriedky, zvieratá a pod.). Úlohou žiakov je v stanovenom časovom limite pomenovať čo najviac slov patriacich do danej kategórie.

Didaktický komentár: Aktivita rozvíja rýchlosť vyhľadávania lexikálnych jednotiek a podporuje spontánnu komunikáciu.

Kategória: Jedlo

Na tabuli sú obrázky: *jablko, chlieb, auto, stolička, syr, banán*.

Úloha: Pomenuj čo najviac druhov jedla za 30 sekúnd.

Možné odpovede: *jablko, chlieb, syr, banán*.

Kategória: Škola

Obrázky: *ceruzka, zošit, tabuľa, kniha, školská taška*.

Rozšírenie aktivity: Žiak má za úlohu vytvoriť z jedného slova, ktoré si vyberie, vetu, ktorá zároveň bude súvisieť s kategóriou škola: *Mám nový zošit*.

Kategória: Dopravné prostriedky

Obrázky: *autobus, vlak, bicykel, lietadlo, auto*.

Pohybová obmena: Po pomenovaní slova žiak napodobní pohyb dopravného prostriedku.

MORFOLOGICKÁ ROVINA

Vzhľadom na to, že cieľom vyučovania slovenčiny ako druhého jazyka je podľa súčasných didaktických prístupov rozvíjať **komunikačnú kompetenciu** prostredníctvom prirodzenej komunikácie, pohybu, hry a interakcie, odporúčame aj morfológické javy precvičovať v komunikatívnych situáciách, nie izolovane len formou mechanického dopĺňania tvarov. Pre žiakov s maďarským materinským jazykom je to obzvlášť dôležité, pretože slovenský systém skloňovania a gramatických rodov je od maďarského výrazne odlišný. Slovenčina má ohybnú príponovú sústavu (pádové koncovky), zatiaľ čo maďarčina vyjadruje pádové vzťahy pre slovenského hovoriaceho často nečitateľnými postpozíciami alebo úplne inou logikou. Navyše, prepojenie pohybu a reči (tzv. kinestetické učenie) pomáha odbúravať stres z rozprávania v cudzom jazyku.

Cvičenie 11: Skloňovacie pexeso

Kartičky: podstatné mená v rôznych pádoch. Úloha: nájsť dvojice.

Didaktický komentár: Nenásilný vstup do tvaroslovia cez hru, vhodné aj pre začiatočníkov.

Žiaci pracujú vo dvojiciach alebo menších skupinách. Na stole sú rozložené kartičky otočené obrázkom nadol. Na jednej kartičke sa nachádza základný tvar podstatného mena, na druhej jeho tvar v inom páde alebo spojenie s predložkou. Žiaci si prirodzene osvojujú pádové tvary v komunikačnom kontexte.

Príklady dvojíc:

- škola – do školy
- kniha – o knihe
- auto – pri aute
- kamarát – s kamarátom
- pes – bez psa

Po nájdení dvojice musí žiak vytvoriť jednoduchú vetu: *Idem do školy. Rozprávam o knihe.* Následne možno na to napojiť aktivitu s názvom **Skloňovací detektív**.

Po triede sú rozmiestnené kartičky s predmetmi a otázkami. Žiak si vytiahne úlohu s otázkami: *Kde je kniha? S kým ideš? Bez čoho nemôžeš písať?* Jeho úlohou je nájsť správny predmet alebo osobu a odpovedať celou vetou.

Príklady:

Kde je kniha? → *Kniha je na stole.*

S kým ideš? → *Idem s kamarátom.*

Bez čoho nemôžeš písať? → *Bez ceruzky alebo pera.*

Aktivita spája pohyb, komunikáciu a osvojovanie pádových vzťahov.

Živé skloňovanie

Priebeh: Učiteľ určí jedno podstatné meno. Napríklad: *škola*. Žiaci stoja v kruhu a postupne hovoria: *škola, bez školy, ku škole, školu, o škole, so školou*. Pri každom tvare urobia dohodnutý pohyb (tlesknutie, krok dopredu, otočka). Aktivita prepája pohyb s osvojovaním gramatických tvarov a podporuje zapamätanie.

Nakupovanie

Priebeh: V triede vznikne *obchod*. Žiaci dostanú nákupný zoznam a musia komunikovať. Používajú gramatické tvary v autentickej komunikačnej situácii.

Príklad dialógu:

Dobry deň, prosím si chlieb. Nech sa páči.

Prosím Vás, potrebujem aj mlieko. Je vzadu. Máte tam aj syr?

Morfologické javy: podstatné mená v akuzatívne

Povolanie

Každý žiak dostane kartičku s povolaním alebo osobou. Precvičujú sa gramatické kategórie – rod, číslo a základné pádové tvary v prirodzenej komunikácii.

Napríklad: *učiteľ, lekárka, kuchár, športovec*

Ostatní žiaci sa pýtajú: *Si učiteľ? Rozprávam sa s učiteľom? Vidím učiteľa?* Žiak odpovedá.

Otázka: *Si učiteľ?*

Odpoveď: *Áno, som učiteľ. / Nie, nie som učiteľ.*

Otázka: *S kým sa rozprávam?*

Odpoveď: *Rozprávaš sa s učiteľom.*

Otázka: *Koho vidíš?*

Odpoveď: *Vidíš učiteľa.*

Otázka: *O kom hovoríme?*

Odpoveď: *Hovoríme o učiteľovi.*

Cvičenie 12: Časovací vláčik

Dôležité je do daného cvičenia a jeho jednotlivých aktivít zapojiť kartičky so slovesami. Žiaci skladajú „vlak“ – každý vagón má iný tvar slovesa. Slovenská slovesná paradigma (systém tvarov) sa totiž skladá ako stavebnica. V rámci kontrastívneho prístupu (slovenčina vs. maďarčina) je vhodné pri výrobe vagónov farebne odlíšiť slovesný koreň (napr. *píš*- čiernou farbou) a gramatickú koncovku (napr. *-em*, *-eš*, *-e* červenou farbou).

Výhybka: Zmena smeru (Zmena osoby/času)

Cieľom aktivity je flexibilná práca s gramatickými kategóriami a pohotová reakcia žiakov. Žiaci majú postavený vlak (napr. prítomný čas slovesa **písať**: ja píšem, ty píšeš...). Učiteľ (alebo žiak – výpravca) zdvihne zelený alebo červený signalizačný terčík (hovorovo výpravcovskú „plácačku“) a zakričí: „*Výhybka! Smer: Minulosť!*“ alebo „*Výhybka! Smer: Budúcnosť!*“

Úloha: Žiaci musia čo najrýchlejšie vymeniť vagóny (koncovky alebo celé tvary) tak, aby vlak išiel v novom čase (*písal som, písal si...*).

Kreatívny variant: Môžete meniť aj „pasažierov“ (osoby). Výpravca povie: „*Nastupujú žiačky!*“ a vlak sa musí pretransformovať do ženského rodu v minulom čase (*písala som, písala si...*).

Didaktický komentár: Vizualizuje paradigmu, podporuje mechanickú fixáciu cez hru.

Cestujúci bez lístka (Čierny pasažier)

Cieľom aktivity je analytické myslenie a hľadanie gramatickej chyby. Žiaci pracujú vo dvojiciach. Jeden žiak na chvíľu zatvorí oči a druhý medzi správne vagóny úmyselne primieša jedného „čierneho pasažiera“ – nesprávny tvar slovesa.

Príklad: Do vlaku slovesa **robiť** (robím, robíš, robí...) zamieša vagón *robiaš* (v slovenčine neexistujúci tvar) alebo *pijem* (významovo iné sloveso), prípadne tvar s nesprávnou maďarskou interferenciou (napr. vynechané dlhé *í* → *robim*).

Úloha: Prvý žiak musí čierneho pasažiera odhaliť, vyhodiť z vlakovej súpravy a nahradiť ho správnym vagónom (tvarom slovesa).

Stratená batožina (Tvorenie viet na základe indícií)

Cieľom aktivity je rozvoj slovnej zásoby a spájanie slovies s podstatnými menami (rekcia slovies – žiaci s maďarským materinským jazykom musia rekcii slovies precvičovať v komunikačných situáciách, nie izolovane, keďže maďarčina využíva pádové prípony bez predložiek a väzby slovies sa často od slovenčiny líšia, pričom môžu prenášať pravidlá materinského jazyka do slovenčiny). Ku každému slovesnému vagónu (napr. *pijem, piješ, pije...*) patrí karta „batožiny“ (podstatné meno v správnom páde), ktorú ale vietor rozfúkal po triede. Na kartách batožiny sú obrázky alebo slová, resp. podstatné mená (napr. *čaj, vodu, mlieko, kávu*).

Úloha: Žiaci musia k svojmu vagónu nájsť logickú batožinu a spojiť ich do vety. Pre žiakov, ktorí sa učia po slovensky na školách s vyučovacím jazykom maďarským, je nesmierne dôležité trénovať, že sloveso *piť* sa viaže s akuzatívom (koho/čo → čaj/vodu). Pri každom spojení žiak nahlas povie: „*Ja pijem čaj. Ty piješ vodu.*“

Cvičenie 13: Skloňovacia loptička

Učiteľ hodí loptu žiakovi a povie slovo v základnom tvare. Žiak musí odpovedať vetou, v ktorej použije slovo v inom páde. Hra zapája hrubú motoriku a súťaživosť. Priamo adresuje typické chyby vyplývajúce z vplyvu materinského jazyka (u žiakov s materinským jazykom maďarským) a učí deti byť pozornými voči detailom v slovenskej morfológii (rod, dĺžka samohlások). Pri hre s loptičkou na školách s vyučovacím jazykom maďarským sa odporúča zaviesť pravidlo *záchranného kolesa*. Ak žiak nevie rýchlo vytvoriť vetu s daným pádom, môže loptičku hodiť spolužiakovi („požiadať o pomoc“). Tým sa udrží dynamika hry, zabráni sa pocitu hanby a frustrácie z neúspechu, pričom cieľ (počúť a zafixovať správny tvar) zostane splnený.

Didaktický komentár: Hra pohybovo aktivizuje a umožňuje okamžitú spätnú väzbu.

Pádový semafor (Skákaná morfológia)

Cieľom aktivity je automatizácia pádových koncoviek a spájanie pádu s predložkou cez pohyb v priestore. Slovenčina často vyjadruje priestorové a významové vzťahy pomocou spojenia predložky a príslušného pádu (do školy, v škole, zo školy). Žiaci na školách s vyučovacím jazykom maďarským si často

zamieňajú predložky, keďže v maďarčine nie sú, namiesto nich sa v maďarčine používajú najmä pádové prípony (sufixy) pripojené priamo k podstatnému menu (iskolába, iskolában, iskolából) a postpozície, a tak žiaci často nevedia, aký pád po nich nasleduje.

Pomôcky: Tri veľké farebné kruhy na zemi (ako semafor) – napríklad zelený (genitív – smer z/do), žltý (akuzatív – smer na/pre), červený (lokál – poloha v/na).

Úloha: Žiak stojí na neutrálnom mieste. Učiteľ hodí loptičku a povie základný tvar slova (napr. škola) a cieľovú predložku (napr. do). Žiak musí skočiť do správneho kruhu (v tomto prípade zelený – genitív) a v momente dopadu vysloviť správny tvar vo vete: „Idem do školy!“

Pádová pavučina (Koooperatívna morfológia)

Cieľom aktivity je prepájanie slov do viet, fixácia rodu a pádových koncoviek v žiackej skupine. Na rozdiel od loptičky, pavučina vizuálne zostáva. Ak niekto spraví chybu, pavučina sa „zasekne“ a celá trieda mu pomáha tvar opraviť. Žiaci s vyučovacím jazykom maďarským tak vidia, že jazyk je sieť, kde jedno slovo nadväzuje na druhé.

Pomôcky: Klbko vlny (špagát).

Úloha: Žiaci stoja v kruhu. Učiteľ drží klbko, povie podstatné meno (napr. *kamarát*) a hodí klbko jednému žiakovi, pričom koniec špagátu si nechá. Žiak, ktorý klbko chytí, musí rýchlo vymyslieť vetu s týmto slovom v inom páde (napr. *Vidím kamaráta.* – akuzatív). Potom podrží špagát a hodí klbko ďalej, pričom zadá nové slovo (napr. *jablko*). Takto v kruhu vzniká hustá pavučina.

Pádové domino / Živá reťaz

Cieľom aktivity je pohotová reakcia (slovnodruhovú nadväznosť) a tvorba správnych väzieb (sloveso + pád). Táto aktivita učí žiakov rozmýšľať v syntagmách (vetných dvojiciach). Pre žiakov s materinským jazykom maďarským je dôležité necvičiť len izolované slová (*čaj – čaju – čajom*), ale učiť ich, ktoré slovenské slovesá a predložky tieto pády „priťahujú“.

Úloha: Žiaci stoja v rade alebo v kruhu. Prvý žiak povie sloveso (napr. *Mám rád...*). Hodí loptičku susedovi. Ten musí okamžite doplniť podstatné meno v správnom páde (napr. *...čokoládu* – akuzatív) a hneď pridať nové sloveso alebo predložku (napr. *...bez...*). Hodí loptu ďalej a tretí žiak doplní vhodný pád (napr. *...cukru* – genitív).

Príklad reťaze: *Pijem... → ...čaj... → ...s... → ...citrónom.*

Pádový bowling (Zhod' nesprávny tvar)

Cieľom aktivity je vizuálna a pohybová diferenciácia správneho a nesprávneho gramatického tvaru (odstraňovanie maďarských interferencií).

Pomôcky: Plastové kolky (alebo plastové fľaše s vodou), na ktorých sú nalepené papieriky s pádovými tvarmi. Niektoré sú správne, iné obsahujú typické chyby, ktoré robia maďarské deti (napr. vynechanie mäkčeňa: *na škole* vs. *na skole* alebo nesprávna koncovka s *mojou mamou* vs. *s mojim mamou*).

Úloha: Žiak dostane za úlohu zhodiť loptou (alebo zraziť rukou) len tie kolky, ktoré majú na sebe chybný tvar. Keď kolok zhodí, musí ho „vyliečiť“ – povedať vetu v správnom tvare.

Cvičenie 14: Hľadáme dvojčatá

Žiaci dostanú kartičky so slovami v rôznych tvaroch základového slova. Hľadajú dvojice slov, ktoré sú si významovo príbuzné (*hra* – *hráč* – *hráčka*; *les* – *lesník* – *lesný*; *voda* – *vodník* – *vodný*). Prostredníctvom porovnávania slov postupne odhaľujú ich spoločný základ a uvedomujú si význam jednotlivých slovotvorných častí. Daná aktivita má dôležitý základ pre rozvoj morfológického uvedomovania (uvedomovania si koreňa slova, predpôu a prípon), rozširuje slovnú zásobu (aktívnu i pasívnu) a podporuje schopnosť odvodzovať význam neznámych slov na základe ich stavby i rozvoj čitateľskej gramotnosti. Vďaka hravému a komunikatívnemu charakteru prispieva k prirodzenému osvojovaniu slovotvorných vzťahov a je vhodná aj na realizáciu v online prostredí. Aby to pre žiakov nebola len nezábavná gramatika, dá sa táto aktivita pretvoriť na niekoľko zábavných, dynamických a tvorivých hier – či už pre prezenčné alebo online vyučovanie. Pre žiakov s maďarským materinským jazykom je dôležitá aj preto, že im pomáha odhaľovať vnútornú stavbu slovenských slov a vytvárať si súvislosti medzi slovami rovnakého slovotvorného základu.

Didaktický komentár: Rozvíja morfológické uvedomovanie, vhodné aj pre online prostredie.

Živé pexeso (Molekuly)

Úloha: Každý žiak dostane na chrbát alebo na hrud' pripnutú kartičku so slovom. Žiaci sa bez slova (len chodením po triede) snažia nájsť svoje „dvojča“ alebo celú „rodinu“ slov. Keď sa nájdú, chytia sa za ruky a sadnú si.

Rodina - kniha*kniha**knižka**knižnica**knihovník**kníhkupec***Rodina - dom***dom**domček**domáci**domácnosť**domov***Slovná pošta (Behavý diktát)**

Kartičky s príbuznými slovami rozvešajte po chodbách alebo po triede. Žiaci pracujú vo dvojiciach. Jeden je „bežec“ (hľadá slovo, zapamätá si ho, príbehne späť) a druhý je „zapisovateľ“ (zapíše slovo do zošita k správne základovému slovu). Vyhráva dvojica, ktorá prvá správne poskladá celé rodiny slov.

Doplň príbuzné slová:

Základové slovo**Príbuzné slová**

hra	_____	_____	_____	(hráč – hráčka – hrať)
les	_____	_____	_____	(lesník – lesný – lesík)
voda	_____	_____	_____	(vodník – vodný – vodovod)
škola	_____	_____	_____	(školák – školáčka – školský)
dom	_____	_____	_____	(domček – domáci – domácnosť)
kniha	_____	_____	_____	(knížka – knižnica – knihovník)

Stavebnica - slovné lego

Namiesto papiera napíšte korene slov (napr. les, hra, ryb) na väčšie kocky lega a prípony/predpony (-ník, -áč, -ička, -ár) na menšie kocky. Žiaci zavraknú kocky do seba a vytvárajú „dvojčatá“ či „trojčatá“.

Online a digitálne alternatívy**Digitálny Útek z väzenia (Escape Room)**

Využite nástroj Wordwall (šablóna Find the match / Nájdi dvojicu) alebo LearningApps. Žiaci musia popárovať slová (napr. ryba – rybár), aby odomkli kód k tajným dverám a „unikli“ z online miestnosti. Aktivita prepája rozvoj morfológického uvedomovania s digitálnymi technológiami a princípmi gamifikácie (proces začlenenia herných prvkov, napr. bodov, odznakov či rebríčkov, do neherného prostredia). Žiaci prostredníctvom hry rozpoznávajú slovotvorné

vzťahy medzi príbuznými slovami, rozširujú si slovnú zásobu a upevňujú si spoločný koreň slov. Motivačný prvok „úniku z miestnosti“ podporuje spoluprácu, logické myslenie a aktívne zapájanie žiakov. Aktivita je vhodná na prezenčné aj dištančné vyučovanie a jednoducho sa realizuje prostredníctvom aplikácií Wordwall alebo LearningApps.

Tvorivé a integračné aktivity (s presahom)

Rodostrom slov (výtvarná aktivita)

Žiaci nakreslia strom. Do kmeňa (koreňa stromu) napíšu základové slovo (napr. *písať*). Na konáre a listy dopisujú príbuzné slová, ktoré z neho „vyrástli“ (*spisovateľ*, *písmo*, *opis*, *písanka*). Vznikne im krásna vizuálna pomôcka.

Príbeh strateného dvojčata (Tvorivé písanie)

Keď žiaci nájdú dvojice slov (napr. *pekár* – *pekáreň*), dostanú za úlohu napísať krátky, vtipný príbeh (3 – 4 vety), v ktorom sa tieto dve slová stretnú.

Príklad: *Jedna kniha sa v noci potichu vykradla z knižnice, pretože ju už nebavilo stáť na policike. Chcela ísť do kina, no pri pokladni zistila, že nevie čítať vlastný lístok. Zahanbene sa preto vrátila do knižnice a odvtedy sa radšej necháva čítať deťmi.*

Aby ste upevnili morfematické uvedomovanie, po nájdení dvojíc požiadajte žiakov, aby zobrali farebné fixky a v nájdených slovách krúžkovali spoločnú časť (koreň slova). Tým vizuálne pochopia, prečo sú tie slová dvojčatá.

Premenlivé slová

Na kartičkách sa nachádzajú ohybné a neohybné slová v základnom tvare (pre lepšiu vizualizáciu môžu byť doplnené obrázkami). Žiaci triedia slová na dve skupiny podľa toho, či sú alebo nie sú schopné meniť svoj tvar, teda či sa skloňujú a časujú, v rôznych jednoduchých vetách. Snažia sa zároveň uvádzať ich tvarové zmeny.

Didaktický komentár: Cvičenie pomáha precvičovať gramatické kategórie na pozadí ohybných a neohybných slov.

SYNTAKTICKÁ ROVINA

Syntax, z gréckeho *syn* (*spolu*) a *tassein* (*usporiadať*), sa vymedzuje ako náuka o (vetnej) skladbe, pričom opisuje, ako sa skladajú, resp. sú zložené vety a ich časti a tiež ako sa ďalej vety zoskupujú do zložitejších útvarov (Popovičová Sedláčková – Piatková, 2021, s. 17). Pri vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka je dôležité, aby si žiaci osvojovali syntaktické pravidlá prostredníctvom prirodzenej komunikácie, nie izolovaným memorovaním gramatických poučiek. Vety by mali vytvárať v autentických komunikačných situáciách, ktoré vychádzajú z ich každodenných skúseností a komunikačných potrieb. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať rozdielom medzi slovenčinou a maďarčinou, predovšetkým odlišnému slovosledu, používaniu predložkových väzieb a stavbe jednoduchých i rozvitých viet. Žiaci s maďarským materinským jazykom si tieto syntaktické osobitosti osvojujú efektívnejšie prostredníctvom dialogických aktivít, jazykových hier, dramatizácie, práce s obrázkami či tvorby krátkych komunikačných situácií.

Nasledujúce aktivity podporujú rozvoj syntaktickej kompetencie hrou a komunikatívnou formou. Ich cieľom je viesť žiakov k prirodzenému vytváraniu správnych viet, rozvíjať ich schopnosť vyjadrovať myšlienky v slovenskom jazyku a upevňovať správne syntaktické návyky v ústnom aj písomnom prejave.

Cvičenie 15: Staviteľia viet

Syntaktická kompetencia predstavuje schopnosť správne usporadúvať slová do viet a vytvárať zrozumiteľné výpovede. Kým slovenský slovosled je pomerne voľný a riadi sa princípmi aktuálneho členenia výpovede, maďarčina pracuje s odlišným systémom usporiadania vetných členov. Preto je vhodné vytvárať aktivity, v ktorých žiaci manipulujú s jednotlivými časťami viet, experimentujú s ich usporiadaním a zároveň si overujú, ako zmena slovosledu ovplyvňuje význam výpovede.

Vhodné je využiť kartičky: podmet, prísudok, predmet, príslovkové určenie. Žiaci následne skladajú vetu.

Priebeh aktivity: Žiaci pracujú vo dvojiciach alebo v menších skupinách. Každá skupina dostane sadu kartičiek. Ich úlohou je zostaviť z nich zmysluplnú vetu. Po vytvorení vety ju nahlas prečítajú, prípadne ju doplnia o ďalšie slová alebo ju znázornia pantomímou.

Úloha: Poskladaj vetu!

Kartičky: v kuchyni | mlieko | pije | Mačka (treba kartičky so slovami premiešať, aby ich žiaci správne poskladali do vety, pričom prvé písmeno v slove, ktoré stojí na začiatku vety, zapíšeme veľkým písmenom)

Správna veta: Mačka pije mlieko v kuchyni.

Kartičky: Žiak | číta | knihu | v škole (treba kartičky so slovami premiešať, aby ich žiaci správne poskladali do vety, pričom prvé písmeno v slove, ktoré stojí na začiatku vety, zapíšeme veľkým písmenom)

Správna veta: Žiak číta knihu v škole.

Didaktický komentár: Konkretizuje stavbu vety, umožňuje manipuláciu s vetnými časťami.

Kto vytvorí viac viet?

Kartičky:

Podmety: chlapec; dievča; pes; učiteľ

Prísudky: číta; kreslí; hrá sa; píše

Predmety: knihu; obrázok; loptu; list

Miesto: doma; v škole; na ihrisku; v parku

Úloha: Žiaci losujú jednu kartičku z každej skupiny.

Príklad: Dievča – kreslí – obrázok – doma.

Veta: Dievča kreslí obrázok doma.

Pohybové staviteľstvo

Úloha: Štyria žiaci dostanú kartičky. Napríklad: *dievča; číta; knihu; doma*. Postavia sa vedľa seba. Učiteľ následne povie: Zmeňte poradie. Žiaci vytvárajú nové možnosti. Napríklad: *Doma číta dievča knihu*. Potom diskutujú, ktorá veta znie prirodzenejšie.

Obrázkové staviteľstvo

Úloha: Každá skupina dostane obrázok. Napríklad: Dieťa na bicykli. Žiaci vytvoria vetu. Neskôr ju rozšíria.

Kartičky: *chlapec; bicykel; jazdí; v parku*

Žiaci usporiadajú kartičky do správneho slovosledu: *Chlapec jazdí na bicykli v parku*.

Cvičenie 16: Vetné puzzle

Žiaci dostanú kartičky s jednotlivými slovami rozstrihanej vety. Ich úlohou je usporiadať slová do správneho slovosledu tak, aby vznikla gramaticky aj významovo správna veta. Po zostavení vety ju nahlas prečítajú a vysvetlia jej význam. Aktivitu možno realizovať individuálne, vo dvojiciach alebo v menších skupinách. Náročnosť možno prispôbiť jazykovej úrovni žiakov – od jednoduchých viet až po rozvité výpovede.

Úloha: Učiteľ rozstrihne vetu na slová. Žiaci ju skladajú.

Kartičky: v | čítajú | škole | žiaci | knihu

Správne riešenie: Žiaci čítajú knihu v škole.

Didaktický komentár: Rozvíja chápanie slovosledu a významových väzieb.

Puzzle s viacerými riešeniami

Učiteľ pripraví kartičky so slovami: včera | babička | upiekla | koláč | pre | vnuka

Úloha: Žiaci najprv zostavia základnú vetu: *Babička včera upiekla koláč pre vnuka.*

Následne hľadajú ďalšie možné slovosledy, ktoré sú v slovenčine gramaticky správne, napríklad:

Včera babička upiekla koláč pre vnuka.

Koláč pre vnuka upiekla včera babička.

Spoločne diskutujú o tom, či sa zmenil význam vety alebo len dôraz na jednotlivé informácie. Aktivita rozvíja syntaktickú kompetenciu, chápanie slovosledu a významových vzťahov medzi vetnými členmi. Žiaci si uvedomujú, že slovenský slovosled je do istej miery voľný, avšak zmena poradia slov môže ovplyvniť dôraz alebo informačnú štruktúru výpovede. Pre žiakov s maďarským materinským jazykom predstavuje aktivita vhodný prostriedok na uvedomovanie si rozdielov medzi slovenským a maďarským slovosledom a podporuje prirodzené vytváranie správnych vetných konštrukcií v komunikačných situáciách.

Cvičenie 17: Konštruktéri

Úloha: Deti tvoria vety z rozhádzaných slov, ktoré môžu byť napísané na papierikoch prilepených na rôznych miestach triedy. Učiteľ vyzýva, aby vety zneli gramaticky i významovo správne. Pripúšťajú sa rôzne vetné variácie, preto treba dbať na výrazne väčší počet rôznych slov.

Didaktický komentár: Aktivita podporuje tvorivosť a gramatické cítenie.

Reťazové vety

Úloha: Prvý žiak začne vetou, druhý ju doplní spojkou a ďalšou vetou. Podporuje sa tým tvorivosť, dochádza k aktivizácii jednoduchých slohových prejavov a rozvíja sa schopnosť logického nadväzovania viet.

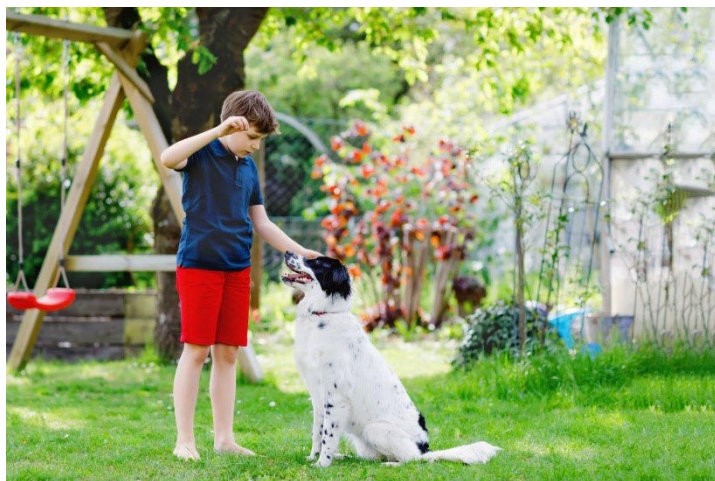
Príklad: *Dobrodružný príbeh* (jednoduchšie nadväzovanie)

Tento typ je ideálny pre mladších žiakov, kde sa dej posúva rýchlo vpred.

1. žiak: *Ráno som vstal a uvidel som pred domom veľkú stopu.*
2. žiak: *...a preto som si rýchlo obul topánky, aby som zistil, komu patrí.*
3. žiak: *Keď som vyšiel von, stopa zrazu zmizla v hustom lese.*
4. žiak: *Pretože som sa bál ísť sám, zavolať som svojho najlepšieho kamaráta.*
5. žiak: *Ale kamarát nedvíhal telefón, lebo ešte tvrdo spal.*

Veta na obrázku

Úloha: Deti vytvoria vetu podľa obrázka, na ktorom sú zachytené rôzne deťom blízke situácie. Potom menia poradie slov a diskutujú, ako sa mení význam. Zvyšuje sa tak jazykové uvedomenie a porozumenie štruktúre vety.

Obrázok vygenerovaný AI

Predstavme si, že žiaci podľa tohto obrázka vytvoria základnú vetu:
Chlapec hladká psa v záhrade.

Potom začneme so žiakmi meniť slovosled, môžeme doplniť aj prídavné meno (*pekného*) a diskutujeme o význame:
V záhrade chlapec hladká pekného psa.

Čo sa zmenilo? Dôraz sa presunul na to, kde sa to deje. Akoby sme odpovedali na otázku: *Čo sa deje v záhrade?*
Pekného psa v záhrade hladká chlapec.

Čo sa zmenilo? Táto veta znie trochu umelecky alebo rozprávkovy. Dôležité je, že na konci je chlapec – odpovedáme na otázku, kto vlastne toho psa hladká.
Chlapec v záhrade pekného psa hladká.

Čo sa zmenilo? Zdôraznenie samotnej činnosti (deja): Tým, že sme sloveso *hladká* presunuli na úplný koniec vety, stáva sa z neho tá najdôležitejšia, nová informácia. Veta už neodpovedá na otázku, koho chlapec hladká, ale odpovedá na otázku: *Čo tam ten chlapec s tým pekným psom vlastne robí?* Hladká ho, nehrá sa s ním s loptou, ale proste ho hladká.

ŠTYLISTICKÁ ROVINA

Štylistická rovina jazyka sa zameriava na primerané používanie jazykových prostriedkov v rôznych komunikačných situáciách. Miloš Horváth v úvode do publikácie s názvom *Štylistika súčasného slovenského jazyka* (2016) poukazuje na skutočnosť, že jednou „z prirodzených zložiek jazykovej a metajazykovej kompetencie človeka ako sociálnej a kultúrnej bytosti v súčasnej spoločnosti je aj štylistická kompetencia, t. j. schopnosť na podklade teoretických východísk a znalostí elementárnych komunikačných noriem vytvárať (kreovať, komponovať, štylizovať) rôzne druhy a typy textov a zároveň schopnosť vedieť už vytvorené, hotové texty adekvátne opísať a následne ich interpretovať a hodnotiť“ (s. 8). Pri vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka však nejde iba o správne vytváranie viet, ale aj o schopnosť zvoliť vhodný spôsob vyjadrovania vzhľadom na komunikačný zámer, adresáta a prostredie. Žiaci sa učia rozlišovať medzi formálnou a neformálnou komunikáciou, vytvárať jednoduché dialógy, opisy, pozdravy, blahoželanania či krátke rozprávania a postupne si osvojujú základy funkčných jazykových štýlov.

Keďže žiaci s maďarským materinským jazykom si slovenčinu osvojujú predovšetkým ako komunikačný nástroj, odporúča sa rozvíjať štylistické

zručnosti prostredníctvom autentických komunikačných situácií, dramatizácie, hrania rolí, práce s obrázkami a tvorivých jazykových aktivít. Cieľom nie je dokonalé zvládnutie štylistickej terminológie, ale schopnosť primerane sa vyjadrovať v bežných životných situáciách a efektívne využívať slovenský jazyk v každodennej komunikácii.

Nasledujúce aktivity preto podporujú rozvoj štylistickej kompetencie hravou a komunikatívnou formou, pričom prepájajú hovorený aj písomný prejav, tvorivosť a praktické používanie jazyka v situáciách, s ktorými sa žiaci stretávajú v škole i mimo nej.

Cvičenie 18: Rozprávkový koniec

Úloha: Učiteľ prečíta alebo premietne začiatok známej rozprávky (napr. *O Červenej čiapočke*, *O troch prasiatkach* alebo *Sol' nad zlato*). Pred koncom rozprávky príbeh preruší a žiaci samostatne alebo v skupinách vymyslia vlastný záver. Svoj koniec následne predstavia spolužiakom a porovnajú ho s pôvodnou verziou rozprávky.

Cvičenie podporuje tvorivé myslenie, rozvíja fantáziu, schopnosť logicky nadväzovať na dej a formulovať súvislý ústny prejav. Zároveň vedie žiakov k uvedomovaniu si štruktúry rozprávky (začiatok – jadro – záver) a k rozvoju komunikačných zručností.

Didaktický komentár: Podporuje tvorivosť, zapája jednoduchý slohový prejav.

Rozprávkové premeny

Úloha: Deti prepíšu krátky rozprávkový príbeh do iného štýlu (napr. správa pre rádio). Cvičenie spája čítanie s písaním a rozvíja jazykový cit.

Cvičenie 19: Dialóg v obchode

Hra rolí: predavač – zákazník.

Cieľom aktivity je rozvíjať štylistickú schopnosť primerane sa vyjadrovať v rôznych komunikačných situáciách. Prostredníctvom hry rolí si žiaci osvojujú zdvorilostné jazykové prostriedky, učia sa viesť jednoduchý dialóg

a vyberať vhodné slovné spojenia podľa komunikačného partnera. U žiakov s vyučovacím jazykom maďarským aktivita podporuje rozvoj spontánnej komunikácie v slovenčine, upevňuje bežné komunikačné frázy a zvyšuje istotu pri dorozumievaní v každodenných životných situáciách.

Úloha: Žiaci pracujú vo dvojiciach. Jeden žiak predstavuje predavača a druhý zákazníka. Každá dvojica dostane kartičku s jednoduchou situáciou (napr. nákup pečiva, ovocia, školských potrieb alebo hračky). Ich úlohou je vytvoriť krátky dialóg, v ktorom použijú vhodné pozdravy, zdvorilostné frázy, otázky a odpovede. Po skončení si dvojice môžu role vymeniť a zahrať inú situáciu.

Didaktický komentár: Tréning reálnej komunikačnej situácie, fixácia fráz a zdvorilostných foriem.

Mini rozhovor

Úloha: Žiaci vo dvojiciach hrajú krátke dialógy – pozdrav, poďakovanie, ospravedlnenie. Rozvíja komunikačné kompetencie v autentických situáciách.

Reklama na fantáziu

Daná aktivita môže žiakov výrazne zabaviť, pretože spája absolútnu slobodu (môžu si vymyslieť akúkoľvek „absurdnosť“) s prísnou logikou predaja (musia presvedčiť diváka, prečo to potrebuje). Takýto fantazijný produkt a jeho reklama môžu vyzeráť napríklad tak, aby si žiaci precvičili rôzne jazykové štýly (presvedčanie, argumentáciu, prídavné mená).

Úloha: Žiaci vytvoria krátku reklamu na vymyslený – fantazijný – výrobok. Aktivita podporuje tvorivosť, argumentáciu a prepojenie jazyka s médiami.

Názov produktu: *Antihneváčik 3000*

Čo to je: Malý plyšový hovoriaci gombík, ktorý si dieťa pripne na tričko. Keď má človek zlú náladu, gombík začne hovoriť tie najvtipnejšie vtipy na svete alebo vydávať zvuky prdiaceho vankúšika, kým sa človek nezačne smiať.

Text reklamy, ktorú žiaci predvedú alebo napíšu:

„Máš niekedy deň, keď ťa všetko šťve? Ráno sa ti nechce vstávať, mladší brat ti zjedol posledný cereálny čokoládový vankúšik a vonku prší? Nezúfaj! Je tu Antihneváčik 3000! Stačí jedno stlačenie a tvoj hnev sa roztopí rýchlejšie ako zmrzlina na slnku. Pozor, akcia! Ak si ho kúpiš dnes, pribalíme ti k nemu aj

balíček neviditeľných pier, s ktorými môžeš písať tajné správy pod lavicou.
Kupuj hneď, lebo tvoja zlá nálada nepočká!”

Jazykový cieľ: Žiaci využívajú citovo zafarbené slová, prirovnania (rýchlejšie ako zmrzlina) a priamu výzvu pre diváka (Kupuj hneď!).

NÁVRH AKTIVÍT A CVIČENÍ

PRE 2. CYKLUS ZÁKLADNÝCH ŠKÔL S VJM

ZVUKOVÁ ROVINA

Pri vyučovaní slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským je vhodné prepájať percepčné (počúvanie a rozlišovanie zvukov) a produkčné aktivity (výslovnosť, hlasné čítanie, dialógy), pričom spätná väzba by mala byť priebežná, pozitívne formulovaná a zameraná na postupné zdokonaľovanie výslovnosti. Osobitnú pozornosť si zasluhujú hlásky a prozodické javy, ktoré sa odlišujú od maďarského jazykového systému, ako sú mäkké spoluhlásky (**l**, **d'**, **t'**, **ň**), rozdiel medzi krátkymi a dlhými samohláskami, výslovnosť hlásky **ä**, spoluhlások **ch** a **dz/dž**, ako aj správne uplatňovanie slovného prízvuku a intonácie. Zaradenie pohybových, digitálnych a kooperatívnych aktivít zvyšuje motiváciu žiakov a vytvára autentické komunikačné situácie, v ktorých si môžu prirodzene osvojiť zvukovú stránku slovenského jazyka.

Cvičenie 1: Rozhlasová hra

Úloha: Žiaci nahrajú krátku rozhlasovú scénu. Musia dbať na výslovnosť a intonáciu. V súčasnosti je už v prostredí detí a mládeže výrazne obľúbená i forma *podcastu*. Ako príklad im môže poslúžiť rozhlasová hra s názvom *Modro alebo Rozprávka o lietajúcej Alžbetke* (autor literárnej predlohy je Daniel Pastirčák a autorkou rozhlasovej adaptácie je Beata Panáková). Poeticky prerozprávateľný príbeh je dostupný online na internete v rámci rozhlasového archívu STVR: <https://www.stvr.sk/radio/archiv/1365/1126222>

Inovatívnu prácu s literárnym textom adaptovaným do rozhlasovej hry v edukačnej praxi v primárnom vzdelávaní (využiteľná je v prvom i druhom cykle základného vzdelávania) si je možné pozrieť v publikácii s názvom *Intervenčný program čítania s porozumením pre slovenský jazyk v primárnom vzdelávaní* (2020). Ide o variant zážitkovej a sebaregulačnej formy učenia sa. Autorom metodického listu č. 9 (s. 145 – 153) v aplikačnej časti publikácie je Ján Gallik a zameriava sa v ňom i na rozvoj predstavivosti a fantázie. Pri výučbe jazyka je totiž nutné – okrem práce s vecnými textami – rozvíjať i estetické vnímanie umeleckého textu, ktoré postupne smeruje k analýze textov z aspektu komunikácie.

Didaktický komentár: Rozvíja jazykový prejav, učí kontrolovať vlastnú reč.

Prízvukové preteky

Úloha: Skupiny dostanú text. Čítajú ho nahlas a opravujú nesprávne prízvuky. Cieľavedome fixuje slovenský slovný prízvuk.

Jazykový beatbox

Úloha: Žiaci vytvoria rytmické „beatboxové“ skladby z vybraných slov (napr. *p, b, m* alebo *t, d, n*). Snažia sa udržať rytmus a správnu výslovnosť. Cvičenie prepája jazyk s hudobnosťou a modernou kultúrou. Umožňuje zábavnú formu tréningu výslovnosti aj pre bilingválnych žiakov.

Cvičenie 2: Podcastový tréner

Úloha: Žiaci nahrávajú krátky „podcast“ – čítajú rovnaký text, ale s odlišným dôrazom alebo emóciou (napr. správa, výzva, rozprávka). V ďalšej časti nahrávku analyzujú z hľadiska vhodnosti využitia segmentálnych a suprasegmentálnych javov.

Didaktický komentár: Cvičenie posilňuje komunikačnú kompetenciu, vedie žiakov k vedomému vnímaniu zvukovej roviny a správnej intonácie.

Hláskový remix

Úloha: Žiaci sledujú ukážky správnej výslovnosti najmä problematických hlások *ä, ľ, ŕ, dz, dž* z videí alebo nahrávok a následne tvoria vlastné krátke jazykolamy či rýmy. Aktivita rozvíja fonetickú istotu v slovenskej výslovnosti u žiakov, pre ktorých je slovenčina druhým jazykom.

Príklady na jazykolamy:

- **ä:** Päť pästí a päť päťcentov našlo päť detí.
- **ľ:** Ľubo ľúbi ľalie, Ľubka ľúbi ľad.
- **ŕ:** Vŕba vŕzga, krdeľ krúži.
- **dz:** Medzi medzami chodí cudzí jazdec.
- **dž:** Džús pije Džuro, džem je Džurke málo.
- **ľ + ä:** Malý Ľubo našiel päť mäkkých žemlí.
- **dz + dž:** Cudzí džudista medzi medzami jedol džem.

Cvičenie 3: Zvukový detektív

Úloha: Žiaci pracujú vo dvojiciach alebo malých skupinách. Učiteľ pripraví sériu krátkych zvukových nahrávok alebo sám vyslovuje slová. Úlohou žiakov je identifikovať správne počutú hlásku a zaradiť slovo do správnej kategórie. Žiaci môžu pracovať s aplikáciou Kahoot, kde označujú správne počuté slovo.

Didaktický komentár: Rozvíjať schopnosť rozlišovať slovenské hlásky, ktoré robia maďarsky hovoriacim žiakom najväčšie problémy (napr. ä – e, l' – l, t' – t, d' – d, dž – d', ch – h, dvojhlásky: ô, ia, ie, iu, dĺžka samohlások í (napr. vrba), í (napr. stĺp).

Príklady dvojíc:

- les – liezť
- vila – víla
- luk – lúk
- lak – ľak

Po identifikácii žiaci vysvetlia, aký zvuk počuli a pokúsia sa slovo správne zopakovať.

Postup:

1. Učiteľ prehrá alebo vysloví slovo.
2. Žiaci zdvihnú kartičku s príslušnou hláskou.
3. Nasleduje spoločná kontrola.
4. Žiaci použijú dané slovo vo vete.
5. Dvojice si navzájom diktujú pripravené slová.

Rytmická štafeta

Úloha: Žiaci pracujú v skupinách. Každá skupina dostane kartičky so slovami rôznej dĺžky. Cieľom je rozvíjať správne členenie slov na slabiky, rytmus slovenského jazyka a uvedomovanie si dĺžky samohlások.

Príklady:

- mama
- knižnica
- učiteľka
- slnečnica
- rozprávka
- prázdniny
- žiaci
- cestovanie

Žiaci tleskaním alebo dupaním vyznačujú slabiky. Pri dlhých samohláskach urobia dlhšie tlesknutie alebo dlhší pohyb rukou.

Postup:

1. Jeden žiak prečíta slovo.
2. Skupina vytlieska slabiky.
3. Označí dlhé samohlásky.
4. Ďalší žiak vysloví slovo prirodzeným tempom.
5. Skupina vytvorí zo slov krátku rytmickú reťaz.

Namiesto tleskania možno použiť rytmické nástroje (bubienky, ozvučné drierka).

Cvičenie 4: Hláskový labyrint

Úloha: Na podlahe alebo na interaktívnej tabuli je pripravený „labyrint“ políčok. Každé políčko obsahuje slovo alebo obrázok. Žiak môže postúpiť ďalej iba vtedy, ak správne vysloví slovo.

Didaktický komentár: Precvičovať správnu artikuláciu problematických slovenských spoluhlások.

Príklady slov:

- ľalia
- dateľ
- ľava
- žirafa
- čerešňa
- džús
- chlieb
- hruška
- sneh
- šípka

Ak výslovnosť nie je správna, spolužiaci pomáhajú opravou. Môžeme tiež realizovať obmenu cvičenia – žiaci vytvárajú vlastný labyrint s novými slovami.

Postup

1. Žiak hodí kockou.
2. Posunie figúrku.
3. Pomenuje obrázok.
4. Správne vysloví slovo.
5. Ostatní hodnotia výslovnosť podľa vopred dohodnutých kritérií.

Cvičenie 5: Lovci prízvuku

Úloha: Žiaci dostanú kartičky so slovami rôzneho typu.

Didaktický komentár: Uvedomiť si pravidelný prízvuk v slovenskom jazyku a odlíšiť ho od prízvukových návykov materinského jazyka.

Príklady:

- okno
- kamarát
- knižnica
- učiteľ
- rodina
- športovec
- rozprávka
- nemocnica

Ich úlohou je označiť slabiku s prízvukom. Následne slová vyslovujú prirodzene v spojení s vetou.

Postup:

1. Žiak prečíta slovo.
2. Označí prízvučnú slabiku.
3. Vysloví celé slovo.
4. Použije ho v krátkej vete.
5. Skupina posúdi správnosť.

Žiaci môžu hľadať i nesprávne vyslovené slová v nahrávke a opravujú ich.

Cvičenie 6: Rádio Slovensko

Úloha: Trieda sa premení na rozhlasové štúdio. Žiaci pracujú v skupinách a pripravujú krátke rozhlasové vstupy.

Didaktický komentár: Rozvíjať komplexnú zvukovú stránku hovoreného prejavu (výslovnosť, tempo, hlasitosť, intonáciu a plynulosť).

Môžu pripravovať:

- predpoveď počasia,
- športové správy,
- školské oznamy,
- krátky rozhovor,
- pozvánku na podujatie.

Vystúpenia nahrávajú na mobil alebo tablet. Po prehratí nahrávky žiaci spoločne hodnotia: zrozumiteľnosť, výslovnosť, tempo, intonáciu, hlasitosť či prirodzenosť prejavu. Žiaci môžu vytvoriť krátky podcast alebo školské rozhlasové vysielanie.

Postup:

1. Skupina pripraví scenár.
2. Rozdelí si úlohy.
3. Nacvičí text.
4. Nahrá rozhlasový vstup.
5. Trieda poskytne spätnú väzbu podľa pripraveného hodnotiaceho hárku.

LEXIKÁLNA ROVINA

Rozvíjanie lexikálnej roviny jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským by malo byť založené na systematickom prepájaní osvojovania nových lexikálnych jednotiek s ich aktívnym používaním v autentických komunikačných situáciách. Výber slovnej zásoby je vhodné viazať na tematické okruhy blízke skúsenostiam žiakov a postupne rozširovať o menej frekventované výrazy, viacvýznamové slová, synonymá, antonymá, frazeologické spojenia. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať slovám, pri ktorých môže dochádzať k medzijazykovej interferencii alebo k doslovnému prenosu významu z maďarského jazyka. Efektívne sa pritom uplatňujú kooperatívne metódy, problémové úlohy, jazykové hry a digitálne nástroje, ktoré podporujú motiváciu žiakov a umožňujú opakované používanie novej slovnej zásoby v rôznych komunikačných kontextoch. Takto koncipované aktivity prispievajú nielen k rozširovaniu aktívnej a pasívnej slovnej zásoby, ale aj k rozvoju komunikačnej istoty a schopnosti flexibilne využívať lexikálne prostriedky v hovorenom i písanom prejave.

Cvičenie 7: Tematické debaty

Témy: škola, voľný čas, šport, ekológia. Žiaci tvoria argumenty.

Jedna z mnohých zaujímavých aktivít, ktoré ponúka v rámci metodických materiálov *Škola pre 21. storočie – integrované predmety v pedagogickej praxi* (2024) zameraných na výučbu slovenského jazyka a slovenskej literatúry už podľa nového *Štátneho vzdelávacieho programu* (2023) autorská dvojica Zu-

zana Kopecká a Patrícia Bencze, má názov *Zoznamka*. Hoci ju autorky odporúčajú použiť až v rámci tretieho cyklu základného vzdelávania, konkrétne v 6. ročníku, dá sa zjednodušiť a prispôbiť aj pre potreby druhého cyklu, napr. pre 5. ročník, a to aj na školách s vyučovacím jazykom maďarským. Aktivita vychádza z techniky tvorivého písania, ktorú možno uplatniť ako *ľadolamku* (tzv. icebreakers metódu) s cieľom prelomenia vzťahových bariér, rešpektovania a ocenenia osobitostí žiakov či rozvoja slovnej zásoby. Žiaci si poskladajú svoje mená z písmen (drevená/papierová/magnetická abeceda), pričom každá hláska v ich mene bude zároveň začiatočným písmenom ich charakteristiky (napr. Z – zábudlivá, U – usmiata, Z – zvedavá, K – kreatívna, A – aktívna). Okrem toho, že aktivita zábavnou formou motivuje žiaka komunikovať a nadobúdať aktívnu slovnú zásobu, tak je zameraná i na uvedomenie si vlastných silných a slabších stránok osobnosti, ich prijatie a sebakritický pohľad, ale aj ocenenie. Cieľom je okrem zlepšenia vzťahov v žiackom kolektíve i zvýšiť sebavedomie a vzájomné prijatie každého žiaka ako individuality. Dokonca môžu žiaci počas tejto aktivity identifikovať jednotlivé hlásky a zo všetkých mien spoločne usporiadať hlásky do abecedného poradia. Následne ich ešte môžu rozdeliť podľa kritérií určených učiteľom (napr. rozdeľte spoluhlásky na tvrdé, mäkké, obojaké; samohlásky na dlhé, krátke).

Didaktický komentár: Rozširuje slovník, cvičí argumentačné schopnosti, nadobúda sebavedomie lepšie komunikovať.

Slovníkové bádanie

Úloha: Práca s dvojjazyčným slovníkom. Žiaci hľadajú synonymá a antonymá. Učia sa tak samostatne pracovať so slovníkom, čo posilňuje ich autonómiu v učení. Dôležité je predstaviť im aj prácu s digitálnym portálom *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV*, ktorý je dostupný na <https://slovník.juls.savba.sk/>

Slovníkové battle

Úloha: Trieda sa rozdelí na dve skupiny. Učiteľ povie slovo, skupiny majú v časovom limite 30 sekúnd nájsť synonymum, antonymum alebo cudzie slovo s rovnakým významom. Cvičenie je dynamické, podporuje rýchle vyhľadávanie a precízne chápanie významu slov.

Cvičenie 8: Slovný influencer

Úloha: Žiaci vyhľadajú na sociálnych sieťach krátke príspevky a preformulujú ich tak, aby použili aspoň dva frazeologizmy (napr. „má plné ruky práce“, „hlava mu neberie“).

Didaktický komentár: Cvičenie spája jazykovú prax s reálnym mediálnym prostredím mladých ľudí.

Slovný archeológ

Úloha: Žiaci skúmajú pôvod vybraných slov (napr. *knižnica, škola, robot*), hľadajú príbuzné slová v maďarčine alebo iných jazykoch. Cvičenie posilňuje jazykové uvedomenie a kultúrne prepojenie dvoch jazykov.

Rybári slov

Aktivita vedie žiakov k rozširovaniu aktívnej slovnej zásoby prostredníctvom tematicky usporiadaných lexikálnych polí. Súčasne podporuje schopnosť vyhľadávať významové súvislosti medzi slovami a používať ich v primeraných komunikačných situáciách. Rozvoj slovnej zásoby je jedným zo základných predpokladov úspešnej komunikácie v druhom jazyku. Žiaci si nové slová osvojujú efektívnejšie, ak sú usporiadané do významových okruhov a ak ich používajú v prirodzených komunikačných situáciách.

Pomôcky: kartičky s témami, baliaci papier alebo interaktívna tabuľa, fixky.

Postup:

Každá skupina dostane jednu tému.

Napríklad:

- škola,
- príroda,
- šport,
- doprava,
- zdravie,
- nakupovanie.

Počas troch minút zapisujú čo najviac slov, ktoré s témou súvisia. Následne slová roztriedia podľa slovných druhov, vytvoria z nich krátky opis alebo príbeh, doplnia neznáme slová vysvetlením alebo obrázkom. Ostatné skupiny môžu dopĺňať ďalšie vhodné slová.

Cvičenie 9: Slovný most

Aktivita podporuje chápanie synonymie, antonymie, nadradenosti a podradenosti slov a rozvíja schopnosť prepájať jednotlivé lexikálne jednotky do významových sietí.

Didaktický komentár: Osvojovanie slovnej zásoby nie je založené iba na memorovaní jednotlivých slov, ale predovšetkým na vytváraní významových vzťahov medzi nimi. Takéto prepájanie podporuje dlhodobé zapamätanie.

Pomôcky: Karty so slovami.

Príklady:

- strom
- les
- príroda
- list
- koreň
- drevo
- ovocie
- jabloň

Postup:

Žiaci dostanú dve náhodné slová. Napríklad: *strom* – *jeseň*. Ich úlohou je vytvoriť „most“ pomocou ďalších slov. Príklad: *strom* → *list* → *farba* → *žltá* → *jeseň*. Následne vysvetlia významové spojenie. V ďalšej fáze vytvoria krátky príbeh využívajúci všetky slová.

Slovný bazár

Žiaci sa učia vysvetľovať význam slov bez ich priameho pomenovania, čím rozvíjajú parafrázovanie, opisné vyjadrovanie a flexibilitu vo využívaní slovnej zásoby. Schopnosť opísať neznáme alebo zabudnuté slovo totiž predstavuje dôležitú komunikačnú stratégiu pri používaní druhého jazyka.

Opäť môžeme využiť karty so slovami.

Príklady:

- knižnica,
- lekár,
- bicykel,

- divadlo,
- cestovanie,
- nemocnica,
- sused,
- oslava.

Postup:

1. Jeden žiak si vytiahne kartičku.
2. Slovo nesmie vysloviť.
3. Opisuje jeho význam.
4. Ostatní hádajú.
5. Po uhádnutí vytvoria vetu alebo krátky dialóg s daným slovom.
6. V ďalšom kole pripravujú vlastné kartičky.

Cvičenie 10: Detektívi významov

Aktivita vedie žiakov k rozlišovaniu doslovného a preneseného významu slov a podporuje ich schopnosť interpretovať význam podľa komunikačného kontextu.

Didaktický komentár: Pre žiakov s maďarským materinským jazykom predstavujú viacvýznamové slová a frazeologické spojenia často významný zdroj nedorozumení. Ich osvojovanie by preto malo prebiehať prostredníctvom konkrétnych situácií.

Pomôcky:

Kartičky s vetami.

Príklady:

- Peter má zlaté ruky.
- Čas letí.
- Má tvrdú hlavu.
- Zlomil rekord.
- Otvoril si srdce.

Postup:

Žiaci určia doslovný význam, prenesený význam a situáciu, v ktorej možno výraz použiť. Následne pripravia krátku scénu využívajúcu dané spojenie.

Slovný reportér

Aktivita podporuje upevňovanie novo osvojenej slovnej zásoby prostredníctvom tvorby hovorených a písaných prejavov. Nové slová sa stávajú súčasťou aktívnej slovnej zásoby až vtedy, keď ich žiak opakovane použije v rôznych komunikačných situáciách.

Pomôcky: mobilný telefón alebo tablet, papier, aplikácia na nahrávanie zvuku alebo videa.

Postup:

Každá skupina dostane tematický okruh.

Napríklad:

- školský výlet,
- športový deň,
- návšteva knižnice,
- kultúrne podujatie,
- ochrana prírody.

Úlohou žiakov je pripraviť krátku reportáž (2 – 3 minúty), v ktorej použijú najmenej desať nových slov z tematického okruhu. Po prezentácii ostatní žiaci určujú nové slová, vysvetľujú ich význam a navrhujú ďalšie možnosti ich použitia.

MORFOLOGICKÁ ROVINA

Rozvíjanie morfolologickej roviny slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským by malo vychádzať z funkčného prístupu ku gramatike, v ktorom sú gramatické javy osvojované prostredníctvom ich používania v autentických komunikačných situáciách. Pri plánovaní aktivít je vhodné prihliadať na typologické rozdiely medzi slovenským a maďarským jazykom, ktoré sa prejavujú najmä v kategóriách rodu, pádu, zhody a časovania. Interaktívne cvičenia by mali prepájať jazykovú analýzu s tvorbou hovorených a písaných prejavov, podporovať spoluprácu, formatívne hodnotenie a sebareflexiu žiakov. Dôležitou súčasťou výučby je aj vytváranie príležitostí na vedomé porovnávanie javov slovenského a maďarského jazyka, pretože takéto kontrastívne uvažovanie pomáha žiakom uvedomiť si špecifiká slovenského gramatického systému a obmedzuje vznik interferenčných chýb. Takto koncipované aktivity prispievajú nielen k osvojeniu morfolologických pravidiel, ale predovšetkým k ich funkčnému využívaniu v každodennej komunikácii.

Cvičenie 11: Skloňovací turnaj

Súťaž: kto rýchlejšie a správnejšie vytvorí tvary slova podľa pádu.

Didaktický komentár: Gamifikácia motivuje k precvičovaniu gramatických štruktúr.

Časová línia slovies

Úloha: Žiaci znázorňujú činnosti na časovej osi (včera – dnes – zajtra). Aktivita prepája časovanie s významom, ukazuje praktickú funkciu časov.

Tvarové puzzle

Každá skupina dostane na kartičkách „rozložené“ slová – kmeň a koncovku. Úlohou je správne ich poskladať a vytvoriť vetu. Aktivita podporuje chápanie gramatických kategórií a spoluprácu v skupine.

Digitálny tvarovač

Úloha: Žiaci riešia online kvíz s premenou slovies do minulého, prítomného a budúceho času. Vhodné je použiť aplikáciu Kahoot, pretože hravý spôsob upevňovania gramatických pravidiel je vhodný aj pre domáce precvičovanie.

Cvičenie 12: Morfológický detektív

Učiteľ žiakom sprístupní krátky text (napr. na interaktívnej tabuli). Žiaci označujú farbami jednotlivé slovné druhy v texte.

Didaktický komentár: Vizualizácia gramatiky podporuje analytické myslenie a jasnejšie chápanie štruktúry jazyka.

Gramatický detektív

Aktivita vedie žiakov k uvedomovaniu si gramatických kategórií podstatných mien, prídavných mien, zámen a slovies, pričom rozvíja schopnosť vysvetliť ich funkciu vo vete a správne ich používať v komunikácii. Morfológické javy si žiaci osvojujú efektívnejšie, ak ich neizolujú od významu textu. Práca s autentickými vetami umožňuje prepájať formu a význam, čím sa zvyšuje úspešnosť ich praktického používania.

Pomôcky: kartičky s vetami, farebné zvýrazňovače, pracovný list alebo interaktívna tabuľa.

Postup:

Každá skupina dostane krátky text. Napríklad: *Malý chlapec číta zaujímavú knihu. Jeho sestra píše list kamarátke.* Úlohou žiakov je označiť podstatné mená, určiť ich rod, číslo a pád, nájsť prídavné mená a určiť ich zhodu, určiť slovesá a ich osobu, číslo a čas. Následne skupiny porovnávajú svoje riešenia a vysvetľujú ich. V druhej časti vytvoria nový text, v ktorom použijú rovnaké gramatické kategórie.

Cvičenie 13: Skloňovacia štafeta

Cieľom aktivity je upevniť správne používanie pádových tvarov podstatných mien a rozvíjať schopnosť aplikovať ich v prirodzenej komunikácii.

Didaktický komentár: Pádový systém slovenského jazyka patrí medzi najnáročnejšie oblasti pre maďarsky hovoriacich žiakov. Opakovanie prostredníctvom pohybových aktivít podporuje automatizáciu správnych tvarov.

Pomôcky: kartičky so slovami, kartičky s pádovými otázkami, hracia kocka.

Postup:

Každá skupina dostane podstatné meno.

Príklady:

- učiteľ,
- strom,
- kniha,
- kamarát,
- mesto.

Po hode kockou si vytiahnu pád. Napríklad: *Inštrumentál.* Žiaci vytvoria správny tvar a následne vetu.

Príklad: Rozprávam sa **s učiteľovi** → oprava: **s učiteľom**. Po správnom vytvorení vety pokračuje ďalší člen skupiny.

Časovací maratón

Aktivita upevňuje gramatické kategórie osoby, čísla a času pri slovesách a podporuje ich automatizované používanie. Časovanie slovenských slovies býva ovplyvnené prenosom gramatických návykov z materinského jazyka. Preto je vhodné precvičovať ho prostredníctvom komunikácie.

Pomôcky: kartičky so slovesami, časová os, interaktívna tabuľa.

Postup:

Žiaci si vyžrebujú sloveso.

Napríklad:

- čítať,
- ísť,
- kresliť,
- písať,
- variť.

Potom si vyžrebujú osobu a čas. Príklad: 2. osoba množného čísla – minulý čas. Žiaci vytvoria správny tvar a použijú ho vo vete. Ďalšou úlohou je vytvoriť krátky dialóg, v ktorom použijú viacero časových foriem.

Cvičenie 14: Gramatické domino

Aktivita upevňuje zhodu medzi podstatnými menami, prídavnými menami, zámenami a slovesami.

Didaktický komentár: Zhoda predstavuje jednu z najčastejších oblastí interferencie pri osvojovaní slovenského jazyka. Manipulatívna hra umožňuje žiakom uvedomovať si vzájomné vzťahy medzi slovnými druhmi.

Pomôcky: Domino kartičky.

Príklady:

- malý —
- dievča —
- čítalo —
- pekné —
- kvety —
- rozkvitli —
- dobrý —
- kamarát —
- pomohol —

Postup:

Žiaci skladajú domino tak, aby vznikali gramaticky správne vety. Po zostavení každej vety ju nahlas prečítajú a vysvetlia, prečo použili konkrétny tvar. Následne vetu rozšíria o ďalší vetný člen.

Jazykové štúdio

Aktivita umožňuje žiakom používať správne gramatické tvary prirodzene počas komunikácie a podporuje ich schopnosť reflektovať vlastný jazykový prejav. Morfológické vedomosti sa stávajú funkčnými až vtedy, keď ich žiaci využívajú v spontánných komunikačných situáciách. Projektové úlohy poskytujú priestor na integráciu viacerých gramatických javov súčasne.

Pomôcky: mobilný telefón alebo tablet, pracovné listy, tematické kartičky.

Postup:

Každá skupina si vyberie tému.

Napríklad:

- školský výlet,
- návšteva zoologickej záhrady,
- športový deň,
- víkend doma.

Úlohou je pripraviť krátku reportáž alebo rozhovor, v ktorom správne použijú: rôzne pády podstatných mien, prídavné mená v zhode, zámená, slovesá vo viacerých časoch. Po prezentácii ostatné skupiny sledujú pripravený hodnotiaci hárok.

Príklady kritérií: správne použité pády, správna zhoda, správne časovanie, bohatosť jazykových prostriedkov, plynulosť prejavu.

SYNTAKTICKÁ ROVINA

Pri rozvíjaní syntaktickej roviny slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským je vhodné vychádzať z komunikatívne orientovaného vyučovania, v ktorom sú syntaktické javy osvojované prostredníctvom reálnych komunikačných situácií. Osobitnú pozornosť si zasluhujú oblasti, v ktorých sa prejavuje interferencia maďarského jazyka, najmä slovosled, tvorba otázok, používanie spojovacích výrazov a nadväznosť viet v súvislom texte. Interaktívne aktivity založené na spolupráci, diskusii, tvorbe dialógov či práci s chybou umožňujú žiakovi nielen uvedomiť si syntaktické pravidlá slovenského jazyka, ale predovšetkým ich funkčne využívať v hovorenom a písanom prejave. Takto koncipované cvičenia podporujú rozvoj komunikačnej kompetencie, jazykovej istoty a schopnosti tvoriť vecne, gramaticky aj štylisticky primerané výpovede.

Cvičenie 15: Prekladové mosty

Úloha: Žiaci prekladajú jednoduché maďarské vety do slovenčiny. Cvičenie podporuje kontrastívny prístup vo vyučovaní slovenčiny ako druhého jazyka. Žiaci si prostredníctvom porovnávania viet uvedomujú systémové rozdiely medzi maďarčinou a slovenčinou, čím sa znižuje riziko jazykovej interferencie a upevňujú sa správne komunikačné návyky.

Didaktický komentár: Porovnávanie systémov odstraňuje interferenciu medzi jazykmi.

Príklady:

Maďarsky: **A fiú olvas.**

Slovensky: **Chlapec číta.**

Maďarsky: **A lány rajzol.**

Slovensky: **Dievča kreslí.**

Vetné transformácie

Úlohou žiakov je z aktívnych viet tvoriť pasívne, z oznamovacích otázky atď. Aktivita tak rozvíja jazykovú flexibilitu a vedie k pochopeniu syntaktických vzťahov.

Veta pod lupou

Učiteľ vyberie vetu z textu, žiaci ju rozoberajú – určujú vetné členy a ich funkcie. Využívajú pri tom farebné fixky či označovače. Rovnaké vetné členy z viacerých viet zaradia k určitej farbe. Aktivita je vhodná ako úvod do rozboru viet, pričom rozvíja systematické uvažovanie.

Cvičenie 16: Tvoríme súvetie

Úloha: Žiaci spájajú jednoduché vety do súvetí pomocou vhodných spojok, ktoré im dá učiteľ na kartičkách.

Didaktický komentár: Interaktívne, tvorivé cvičenie s možnosťou digitálnej prezentácie výsledkov.

Kartičky: **a** | **ale** | **lebo**

Vety: *Chlapec číta knihu. Sestra kreslí obrázok.*

Postup: *Chlapec číta knihu a sestra kreslí obrázok.*

Syntaktické domino

Žiaci dostanú lístky s útržkami viet, z ktorých skladajú gramaticky a logicky nadväzujúcu „reťaz“. Cvičenie môže mať podobu krátkej rozprávky alebo príbehu zo života žiakov. Text môže pripraviť učiteľ alebo žiaci, rovnako pre jednotlivcov, ako aj pre páry či skupiny žiakov. Cvičenie rozvíja cit pre štylistickú súdržnosť textu a podporuje kritické myslenie.

Cvičenie 17: Vetná skladačka

Žiaci pracujú v skupinách s kartičkami, na ktorých sú napísané jednotlivé vetné členy (podmet, prísudok, predmet, príslovkové určenie, prívlastok). Ich úlohou je zostaviť z kartičiek správnu vetu, prečítať ju a vysvetliť, prečo zvolili daný slovosled. Následne vetu obmenia zmenou jedného alebo viacerých vetných členov tak, aby si zachovala významovú aj gramatickú správnosť. Aktivita rozvíja porozumenie vetnej stavbe, vzťahom medzi vetnými členmi a flexibilnému používaniu slovosledu.

Didaktický komentár: Rozvíjanie schopnosti vytvárať gramaticky a významovo správne vety.

Každý žiak dostane jednu kartičku. Napríklad:

- Dievča
- rýchlo
- kreslí
- farebný
- obrázok

Žiaci sa postavia do radu tak, aby vytvorili vetu: *Dievča rýchlo kreslí farebný obrázok.*

Dokonči príbeh

Učiteľ pripraví krátky začiatok príbehu, napríklad: *„Ráno som prišiel do školy a zrazu...”* Každý žiak alebo dvojica doplní jednu vetu tak, aby nadväzovala na predchádzajúcu časť príbehu. Dôraz sa kladie na správnu vetnú stavbu, vhodné používanie spojok a logické prepájanie viet. Na záver trieda spoločne prečíta celý príbeh a diskutuje o jazykovej správnosti jednotlivých viet. Rozvíjanie schopnosti tvoriť jednoduché a rozvité vety v súvislom texte.

Cvičenie 18: Spoj vety

Žiaci dostanú dvojice jednoduchých viet, napríklad: *„Začalo pršať. Ostali sme doma.”* Ich úlohou je spojiť ich pomocou vhodnej spojky (preto, lebo, keď, ale, a, aby a pod.) a vytvoriť správne jednoduché alebo zložené súvetie. Následne vysvetlia, aký významový vzťah medzi vetami vznikol (časový, príčinný, odporovací, podmienovací a pod.). Aktivita vedie žiakov k uvedomovaniu si funkcie spájacích výrazov v texte.

Didaktický komentár: Rozvíjanie schopnosti prepájať jednoduché vety do zmysluplných súvetí.

Reportér v akcii

Žiaci pracujú vo dvojiciach. Jeden vystupuje v úlohe reportéra, druhý predstavuje respondenta. Reportér pripraví niekoľko otázok k zadanej téme (napr. školský výlet, športové podujatie, obľúbená kniha), respondent na ne odpovedá súvislými vetami. Po skončení rozhovoru si žiaci úlohy vymenia. Aktivita rozvíja tvorbu opytovacích, oznamovacích a zvolacích viet, správny slovosled a plynulé vyjadrovanie. Rozvíjanie schopnosti tvoriť gramaticky správne otázky a odpovede.

Cvičenie 19: Nájdi chybu

Učiteľ pripraví krátke texty obsahujúce zámerné syntaktické chyby, ktoré sú typické pre žiakov s maďarským materinským jazykom (napr. nevhodný slovosled, vynechaný vetný člen, nesprávne spojenie viet alebo doslovný prenos maďarskej vetnej štruktúry). Žiaci pracujú v skupinách, chyby vyhľadávajú, opravujú a svoje riešenia zdôvodňujú. V závere spoločne formulujú pravidlá, ktoré im pomôžu podobným chybám predchádzať.

Didaktický komentár: Rozvíjanie schopnosti identifikovať a opravovať syntaktické chyby.

ŠTYLISTICKÁ ROVINA

Rozvíjanie štylistickej roviny slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským by malo vychádzať z autentických komunikačných situácií, v ktorých žiaci aktívne využívajú jazyk na dosiahnutie konkrétneho komunikačného cieľa. Dôraz sa odporúča kláď na vedomý výber jazykových prostriedkov vzhľadom na adresáta, komunikačný zámer, prostredie a funkčný štýl. Efektívne sa pritom uplatňujú dramatizačné metódy, projektové úlohy, tvorba dialógov, práca s rôznymi typmi textov a rovesnícke hodnotenie. Keďže žiaci na školách s vyučovacím jazykom maďarským používajú slovenský jazyk ako druhý jazyk, je vhodné vytvárať príležitosti na porovnávanie komunikačných zvyklostí slovenského a maďarského jazykového prostredia. Takto koncipované aktivity podporujú nielen rozvoj štylistickej kompetencie, ale aj komunikačnej istoty, jazykovej kultúry a schopnosti primerane reagovať v rozmanitých komunikačných situáciách.

Cvičenie 20: Minieseje

Téma: *Môj obľúbený deň, Prečo mám rád prírodu* atď. Rozsah: 5 – 10 viet.

Didaktický komentár: Rozvíja písomný prejav, učí základnej štruktúre textu.

Skupinová práca: príprava triedneho časopisu (správa, rozhovor, báseň). Projektové vyučovanie, integruje jazykové roviny, podporuje spoluprácu.

Úloha: Žiaci sa rozdelia do redakčných tímov a pripravia krátku správu o školskej udalosti (napr. športový deň, exkurzia, kultúrne podujatie). Po napísaní si skupiny texty navzájom vymenia a posudzujú ich z hľadiska zrozumiteľnosti, vhodnosti slovnej zásoby, členenia textu a primeranosti štýlu. Aktivita vedie žiakov k uvedomelému vytváraniu informačných textov i k rozvíjaniu schopnosti vytvárať vecný a štylisticky primeraný písomný prejav.

Novinárske oko

Úloha: Žiaci dostanú jednoduchú správu a prepracujú ju do podoby krátkeho článku s nadpisom a podnadpisom. Cvičenie rozvíja štylistické cítenie, prácu s informáciou a formátovanie textu.

Tvoríme blog

Úloha: Žiaci vytvoria krátky blogový príspevok na aktuálnu tému (napr. *Čo ma vie rozosmiať?*). Cvičenie spája jazykové a mediálne kompetencie, umožňuje autentické vyjadrovanie v súlade s vekovými záujmami.

Cvičenie 21: Zmeň štýl

Úloha: Žiaci pracujú vo dvojiciach. Každá dvojica dostane krátky text (napr. pozvanie, oznam alebo prosbu), ktorý má preformulovať do iného komunikačného štýlu. Napríklad neformálnu správu pre spolužiaka premenia na formálny e-mail učiteľovi alebo na oznam pre školský rozhlas. Po prezentácii spoločne diskutujú o tom, aké jazykové prostriedky museli zmeniť a prečo.

Didaktický komentár: Rozvíjanie schopnosti prispôbiť jazykový prejav komunikačnej situácii a adresátovi.

Komunikačné situácie

Žiaci si losujú kartičky s komunikačnými situáciami (napr. rozhovor s kamarátom, telefonát do knižnice, rozhovor s riaditeľom školy, privítanie hosta, poďakovanie). Vo dvojiciach pripravujú krátky dialóg a následne ho zahrajú pred triedou. Spolužiaci hodnotia, či bol jazykový prejav primeraný situácii a komunikačnému partnerovi. Dochádza tak k rozvíjaniu schopnosti voliť primerané jazykové prostriedky v rôznych komunikačných situáciách.

Reklamná agentúra

Žiaci pracujú v skupinách a vytvoria reklamu na vybraný predmet, knihu, školské podujatie alebo ekologickú aktivitu. Navrhnu slogan, krátky reklamný text a ústnu prezentáciu. Po prezentácii trieda diskutuje o tom, ktoré jazykové prostriedky boli najpresvedčivejšie a prečo. Aktivita rozvíja tvorivosť, prácu s výrazovými prostriedkami a schopnosť zaujať adresáta.

Príbeh z obrázka

Učiteľ pripraví sériu obrázkov alebo fotografií zobrazujúcich určitú situáciu. Žiaci vo dvojiciach alebo skupinách vytvoria príbeh, pričom si určia cieľového adresáta (napr. mladší spolužiaci, rodičia, školský časopis). Následne ten istý príbeh upravia pre iného adresáta a porovnajú rozdiely vo výbere slovnej zásoby, vetnej stavby a celkového štýlu. Aktivita rozvíja schopnosť vedome prispôbovať jazykový prejav komunikačnému zámeru.

ZÁVER

Vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom maďarským predstavuje špecifickú oblasť pedagogickej praxe, ktorá si vyžaduje rešpektovanie jazykových, kultúrnych i sociálnych osobitostí žiakov. Súčasné kurikulárne smerovanie i výsledky výskumov z oblasti didaktiky slovenčiny ako druhého jazyka jednoznačne potvrdzujú, že efektívne jazykové vzdelávanie nemôže byť založené predovšetkým na osvojovaní izolovaných gramatických poznatkov, ale na systematickom rozvíjaní komunikačnej kompetencie prostredníctvom autentických jazykových situácií, zážitkového učenia, aktívnej činnosti žiakov a prirodzenej interakcie.

Predkladaná online učebnica preto ponúka súbor metodických odporúčaní, didaktických princípov a praktických aktivít, ktoré reflektujú potreby súčasnej školy i požiadavky nového *Štátneho vzdelávacieho programu*. Vychádza z komunikatívneho prístupu, rešpektuje kontrastívne porovnávanie slovenského a maďarského jazyka, zdôrazňuje význam multisenzorického učenia, využívania pohybu, hry, dramatizácie, digitálnych technológií a tvorivých metód, ktoré podporujú prirodzené osvojovanie si slovenského jazyka ako druhého jazyka. Zároveň vytvára priestor na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti, jazykovej kultúry, tvorivého myslenia a interkultúrnej kompetencie, ktoré patria medzi základné predpoklady úspešného fungovania žiakov v súčasnej spoločnosti.

Pri príprave rukopisu bol ako pomocný nástroj využitý ChatGPT Edu (OpenAI), sprístupnený v rámci pilotnej spolupráce Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky s OpenAI pre fakulty pripravujúce budúcich učiteľov. Nástroj bol využitý najmä pri kontrole pravopisu, terminologických spresneniach, príprave zoznamov slov, čiastkových pracovných formuláciách a podnetoch k členeniu textu, ako aj pri tvorbe niektorých návrhov didaktických aktivít a metodických úloh. Všetky takto pripravené pracovné podklady boli následne odborne posúdené, upravené, doplnené a metodicky prispôsobené cieľom vyučovania slovenčiny ako druhého jazyka v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Zodpovednosť za odborný obsah publikácie, overenie použitých zdrojov, konečné znenie textu i celkovú podobu rukopisu nesú autori.

Významným prínosom učebnice je snaha prepájať teoretické poznatky s konkrétnou pedagogickou praxou. Jednotlivé aktivity nepredstavujú uzavretý súbor metodických postupov, ale otvorený priestor na ich ďalšie prispôbovanie

potrebám konkrétnej triedy, jazykovej úrovni žiakov i tvorivosti pedagóga. Učiteľ sa tak nestáva iba sprostredkovateľom jazykových poznatkov, ale organizátorom komunikačných situácií, facilitátorom učenia a sprievodcom pri objavovaní slovenského jazyka ako prirodzeného prostriedku dorozumievania.

Predkladaný učebný materiál môže byť užitočnou pomôckou nielen pre študentky a študentov učiteľských študijných programov, ale aj pre začínajúcich i skúsených pedagógov pôsobiacich na školách s vyučovacím jazykom maďarským. Zároveň môže slúžiť ako inšpirácia pri tvorbe vlastných vyučovacích aktivít, pri implementácii inovatívnych didaktických prístupov i pri ďalšom skvalitňovaní prípravy budúcich učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

Rozvoj komunikačnej kompetencie v druhom jazyku je dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje systematickosť, trpezlivosť, odbornú pripravenosť pedagóga a vytváranie podnetného edukačného prostredia. Ak sa podarí viesť žiakov k tomu, aby slovenský jazyk nevnímali iba ako školský predmet, ale ako prirodzený nástroj komunikácie, poznávania a budovania medzilúdskych vzťahov, naplní sa jeden zo základných cieľov jazykového vzdelávania. Práve v tom spočíva hlavné poslanie tejto učebnice – podporiť učiteľov pri vytváraní takého vyučovania, ktoré bude odborné, motivujúce, tvorivé a zamerané na potreby každého žiaka v podmienkach bilingválneho a multikultúrneho prostredia.

ZOZNAM LITERATÚRY

ALABÁNOVÁ, Mária. 2003. *Slovenský jazyk a literatúra v menšinových školách*. Nitra: UKF.

ALABÁNOVÁ, Mária – GLOVNÁ, Juraj. 2015. *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičeniami z frazeológie*. Nitra: UKF.

BARANOVÁ, Katarína. 2023. *Tvorím, teda som*. Bratislava: Katarína Baranová – Ludusacademy.

ČAPEK, Robert. 2020. *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada Publishing.

GINNIS, Paul. 2019. *Efektivní výukové nástroje pro učitele. Strategie pro zvýšení úspěšnosti každého žáka*. Praha: Euromedia Group.

GONDOVÁ, Danica. 2013. *CLIL – integrované vyučovanie obsahu a jazyka*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity.

HALÁSZOVÁ, Anita a kolektív. 2021. *Metodický model vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Metodický model vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v 1. ročníku základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

HORVÁTH, Miloš. 2016. *Štylistika súčasného slovenského jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského.

KOPECKÁ, Zuzana – BENCZE, Patrícia. 2024. *Škola pre 21. storočie – integrované predmety v pedagogickej praxi*. Nitra: Educat pre budúcnosť, o. z. Dostupné na: <https://www.educat.sk/educat-pre-buducnost/ucebne-materialy-sjl-a-lit/>

KOVÁČOVÁ, Zuzana – PETRÁŠ, Patrik – KOLESÍK, Milan. 2025. *Bilingvizmus z aspektu vyučovania slovenčiny na školách s vyučovacím jazykom maďarským*. Nitra: UKF.

KOVÁČOVÁ, Zuzana – STRANOVSKÁ, Eva a kol. 2020. *Intervenčný program čítania s porozumením pre slovenský jazyk v primárnom vzdelávaní*. Praha: Verbum. Dostupné na: <https://www.interacy.ff.ukf.sk/>

KVAPIL, Roman a kol. 2018. *Slovenčina ako cudzí jazyk: príručka pre učiteľov* [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/kvapil_a_kolektiv_slovencina_ako_cudzi_jazyk_0.pdf

LANSTYÁK, István. 2002. *Maďarčina na Slovensku – štúdiá z variačnej sociolingvistiky*. Dostupné na: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2002/04/02.pdf>

LANSTYÁK, István – SZABÓMIHÁLYOVÁ, Gizela. 2008. *Postoje k striedaniu kódov vo vybraných skupinách bilingvistov*. Dostupné na: https://www.juls.savba.sk/attachments/pub_jazyk_a_jazykoveda_v_pohybe/jazyk_a_jazykoveda_v_pohybe.pdf

LIPTÁKOVÁ, Ľudmila. 2023. Projekt učebnice slovenčiny ako cudzieho jazyka pre deti. In: MOŠAŤOVÁ, Michaela – KOLLÁROVÁ, Petra (eds.). *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach III*. 1. zväzok. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

LOKAJOVÁ, Jana. 2026. *Gestá, mimika a reč vo výučbe slovenčiny ako L2 jazyka (Multimodálna analýza interakcie na hodinách slovenského jazyka pre cudzincov)*. Nitra: UKF (projekt dizertačnej práce).

MISADOVÁ, Katarína. 2011. *Kapitoly z morfológie maďarského jazyka. Kontrastívny opis niektorých morfológických javov maďarského jazyka*. Dostupné na: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kmjl/Misad_Kapitoly_z_morfologie_maďarskeho_jazyka.pdf

OLŠIAK, Marcel. 2008. *Príprava ortoepickej pomôcky pre školy s vyučovacím jazykom slovenským v Maďarsku*. Dostupné na: <https://www.juls.savba.sk/ediela/varia/15/Varia15.pdf>

OPENAI. 2025. ChatGPT (GPT-5.5) [Large language model]. *Generovanie návrhov niektorých didaktických aktivít a metodických úloh*. Dostupné na: <https://chatgpt.com>

POPOVIČOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Zuzana – PIATKOVÁ, Kristína. 2021. *Praktická gramatika 1*. Bratislava: Univerzita Komenského.

VITÉZOVÁ, Eva. 2016. *Dieťa a kniha*. Trnava: Trnavská univerzita.

SEDLÁKOVÁ, Marianna – ANDRIČKOVÁ, Markéta – PEKAROVIČOVÁ, Jana – SABOL, Ján – BÓNOVÁ, Iveta – FRÜHAUFOVÁ, Eva – KOVÁCS, Radoslav – NOVÁK, Andrea. 2015. *Praktická didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka pre študentov slovakistiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.

SKABELA, Rózsa. 2023. *Metodická príručka k učebnici Živé obrázky 2: Slovenský jazyk pre druhý ročník základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Kosihy nad Ipľom: Skabela, s. r. o.

SKABELA, Rózsa – BÓNOVÁ, Irena. 2025. *Živé obrázky 2: Slovenský jazyk pre 2. ročník ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským a pre 1. cyklus základného vzdelávania ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským*. Kosihy nad Ipľom: Skabela, s. r. o.

SZŐKÖL, István. 2025. *Metodický model vyučovania Slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre prvý stupeň ZŠ*. Trnava: Trnavská univerzita.

Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie. 2023. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf

© Autori: doc. PhDr. Ján Gallik, PhD. – Mgr. Michal Krauter, PhD.

Názov: Stratégie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách
s vyučovacím jazykom maďarským

Vydavateľ: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre

Edícia: Europica varietas č. 194

Jazyková redaktorka: Bc. Veronika Kučera

Technický redaktor: Ing. Ivan Červený

Návrh a úprava obálky: Ing. Ivan Červený - Print Master, Liptovský Mikuláš

Rok vydania: 2026

Vydanie: prvé

Rozsah: 84

Formát: B5

ISBN: 978-80-558-2410-9

Doc. PhDr. Ján Gallik, PhD. (1983)

Literárny vedec a univerzitný pedagóg. Venuje sa najmä výskumu a interpretácii literárnej tvorby autorov slovenskej, českej a maďarskej katolíckej literatúry, ako aj slovenskej literatúre pre deti a mládež. Pre budúcich pedagógov v školách s vyučovacím jazykom maďarským prednáša detskú literatúru v predškolskej výchove i teóriu a metodiku vyučovania slovenského jazyka. Pôsobí ako docent na Fakulte stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Mgr. Michal Krauter, PhD. (1990)

Pôsobí ako odborný asistent na Fakulte stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Venuje sa výskumu spirituálnej poézie v stredoeurópskom kontexte, literárnej kritike, v rámci pedagogickej činnosti participuje aj na príprave budúcich učiteľov a učiteľiek pre školy s vyučovacím jazykom maďarským.

ISBN 978-80-558-2410-9